

Spomini na okupacijo Bosne.

Ob nje desetlétnici spisal **Anton Svetek**.

Minilo je prvih deset let, odkar je Avstrija zaséla Bosno in Hercegovino.

Letos se bode slovesno praznovala desetlétnica bosenske okupacije zlasti v vojaških krogih. Čestila se bodo junaška dela hrabrih tovarišev, ki so s krutim sovražnikom bili smrtni bój ter krvaveli na tuji zemlji za dom in za cesarja.

Letos se bodo pa tudi zopet vroče solze utrinjale iz očij in obilo rosile blede velo lice nesrečne vdove, spominjajoče se blagega pokojnika, katerega truplo sedaj počiva v črni zemlji zlate Bosne. Krvavelo bode njeno srce, kakor je krvavelo óno ranjkega možá pred desetimi leti, ko je pri zadnjem vzdihljaji na bojišči tožno-resno v duhu se poslovil od drage svoje soproge na — večno. Zapuščene sirote bodo prosile v iskreni molitvi za pokoj duše svojega prezgodaj umrlega hranitelja.

Dôba desetih let res nikakor še ne zacéli človeku vsekanih ran in bridkost srca se čuti z isto bolestjo kakor poprej.

Dovršena desetletna dôba nam daje povod, da se posebno živo spominjamo zanimivih dogodeb in bodisi žalostnih, bodisi veselih nasledkov. Namen tem vrstam tudi ni zgodovinsko razpravljati bosenske okupacije ali celó opisati napredek, ki se je dosegel tekom desetih let v dveh deželah, katere zdaj Bošnjaki samí kàj radi nazivajo »Nova Avstrija«. Ozreti se hočemo temveč nazaj, da si še jedenpot živo ogledamo zanimive prikazni in dogodke ónikraj Save, zanimive zlasti ónim, ki so bili l. 1878. posredno ali neposredno udeleženi pri okupaciji ali ki so bili takrat priče burnih časov vojaške sile.

V okupacijski vojski je sodeloval velik bròj tedanjih vojakov iz pokrajin slovenskih.

Dasi se je že mnogo pisalo o zasédanji omenjenih dežel, često o zgodovini, o šegah in navadah tamošnjega prebivalstva, vendar podrobnostij, kakor so jih doživeli tam doli naši krajáni in katerih navadno ne prinašajo uradna ali zgodovinska poročila, prijavil ni nam še nikdo. To daje mênì tudi srčnosti, da izpregovorim o priliki desetlétnice o bosenski okupaciji besedo, resnično po svoji izkušnji, resnično po poročtvu zanesljivih tedanjih prijateljev in tovarišev svojih. Opisal ne bodem prav ničesa drugega, kakor izboren del zgodovinskih mrvic iz svojega in

iz življenja naših rojakov, ki so takrat poslovali v vojaški službi, zlasti v domačem 17. pehótnem polku, pri katerem sem jaz bival rezervni častnik ob vojaški operaciji v Bosni in Hercegovini.

Bilo je vzpomladi l. 1875. V okrožji nevesinjskem na skalnatih tléh nekdanjega mostarskega vezirlika je buknil vstanek zatirane »raje« proti kruti turški hijeni. Znano je, kako hitro se je upor razširil po vsi Hercegovini in čez njene meje v daljne kraje sosedne Bosne. Znano je, da sta se zbog tega naslednje leto Srbija in Črnagora vpletli v boj s Turki in da je l. 1877. Rusija posegla v balkanske zmešnjave ter napovedala Sultanu vojsko. Zmagovite njene čete so po vročih krvavih bojih pridrle do vrat solnčnega Carigrada.

Prestrašeni Sultan Abdul Hamid se je udal po kratkem premirji zahtevam mogočnega carja Aleksandra II. v sv. Štepanski pogodbi dné 3. marcija l. 1878. Sv. Štepanska pogodba pa po večini določeb svojih ni ugajala velevlastim. Odredi se torej kongres v Berolinu, pri katerem se mimo mirú med Rusijo in Turčijo sklene, tudi druge homatije na balkanskem polotoku kolikor mogoče uravnati. Izročí se Avstriji mandat za okupacijo Bosne, Hercegovine in sandžaka Novibazarskega.

Ker se je tam doli takrat orožje délo že v kot, ker je po dolgotrajnem bratovskem klanji smrtonosna beda glasno trkala ne samó na neznatno okence pritlične »kuče« uboge raje, ampak tudi na omréženo haremsko okno turškega vlastelina, mislilo se je, da se zvrši posédanje omenjenih dežel prav mirnim potem. Toda pokazal je, rekel bi, že prvi korak na bosensko zemljo, da ne zadoščujejo prvotne priprave avstrijske vojske. Mobilizoval se je početkom XIII. armadni vòj, po zavratnem napadu pri Magljaji pa takoj še III., IV. in V. vòj, potem 79. in 80. dalmatinski brambovski batalijon in jeden oddelek dalmatinskih brambovskih strélcev-kónjikov.

Bil je vroč poletni dan 7. dné julija l. 1878. Zjutraj po navadi grem poslovat v pisárno in na poti tja si prav pozorno ogledujem mobilizovane rezerviste ne slutèč, da je ista usoda dohitela že tudi mene. Vrnivši se opóludne domóv zapazim blede lice soproge svoje. »To ni dobro znamenje«, mislim si takoj. Zdajci soproga pokaže na majhen na obedni mizi tik krožnika ležèč listič.

»No, danes imaš kosilo,« pravi, »kakeršnega si midva pač nikdar nisva želela,« in solze se ji potočé po obrazu.

Vzamem listič in čitam poziv vojaškega' oblastva, da se moram v osemindesetih urah pri 17. pehótnem polku v Trstu oglasiti ter nastopiti aktivno službo.

Rêči moram, da se mi je čitajočemu ta poziv zelo zmracilo pred očmi in da sem bil jako nejevoljen, da moram iti v Trst, kajti védel sem, da mobilizovani domači pehótni polk se bode peljal v Bosno skozi Ljubljano. Čemu torej hoditi v Trst in potem takoj nazaj? Bi li ne mogel v Ljubljani počakati polka? In skromno odmerjeni čas, mi li dopušča vse potrebno preskrbeti za vojno? V uradu nasledniku izročiti poslovanje pravilno? Posloviti se pri sorodnikih in znancih? Ne, mislim si, tega ne! Primem žlico, zajmem juhe, a jed mi ne gre v slast. Vstanem zopet, grem nazaj v pisárno, potem domóv, zberem obitelj, odvédem jo k roditeljim svojim, da se poslovim.

Drugega dné napóči jedva zora, že vstanem in si poiščem raznih kosov vojaške uniforme. »En pleine parade« hitim na Sv. Petra predmestje v pisárno rezervnega poveljništva 17. pehótnega polka. Ni mi dolgo čakati. Kmalu pride podpolkovnik Kn, pri katerem se obično oglasim ter ga prosim dovoljenja, da ostanem v Ljubljani, dokler ne pride semkaj 17. pehótni polk. Dobrohotno mi g. Kn to dovoli in jaz se jako razveselim priličnega dopusta. A varal sem se. Že popółudne prejmem povelje, da mi je prevzeti nadzorstvo rezervistov 1. batalijona, ki se zbirajo v Ljubljani.

Tako me je milostivi g. Kn navezal na nepretrgano vojaško službo. V sedmih dnéh nisem bil več nego trikrat še prišel domóv, dasi od vojašnice do stanovanja svojega nisem imel dalje nego četrtno ure hodá.

V službo uprežen sem pozabil na marsikatero vojno potrebo. Tako n. pr. na čutárčico. Pogrešal sem jo ves čas okupacije in slugi svojemu sem moral dati dôkaj nagrade, da mi je prilično prepustil svojo čutárčico v porabo.

V petek 12. dné julija pride 17. pehótni polk iz Trsta v Ljubljano. V soboto 13. dné julija se oglasim pri polkovniku, zdaj že pokojnem Priegerji in nastopim službo pri četrti stotnji.

Prerano napóči zora drugega dné. Med rodbino svojo zadnjo noč nisem zatisnil očesa. Ob štirih zjutraj sem bil že na nogah. Pregledam še jedenpot kovčeg svoj, poljubim drago mi deco, poslovim se od soproge in potem hajdi v vojašnico. Ob peti uri stopim v vrsto četrte stotnije in korakam ž njo na kolodvor.

Kako se začudim, ko tam zaslišim iz blestečega rogá bataljonskega trobárja prav melodiško sestavljeni signal, tako zvani »Regimentssignal«, katerega se ne spominjam, da bi ga kdàj bil čul poprej pri vojaških vajah, pač pa, da sem že večkrat pesemco prepeval, katere glasovi so

podobni glasovom signala. Bil je resnično uveden nov signal, posnet po glasovih prvih dveh vrstic znane pesmi: »Popotnik pridem čez goró, od dóma jemljem že slovó . . .«. Iz národne glasbe posnel ga je zdaj že pokojni polkovnik Prieger, svak slavnoznanemu slovenskemu rodoljubu drju. J. R. Razlagu. Ta signal se je ohranil do denašnjega dné v domačem polku.

Na kolodvoru smo čakali nad pol ure, predno smo sédli in se z vlakom odpeljali. Torej »puško na zemljo!« veleva se nam in »počijte!« Znanci, prijatelji, roditelji, bratje, sestré, otroci svobodno občujejo »z vojaki stoječimi z levo nogo na prejšnjem mestu«. Prizorov, ki so bili pri slovesi nebrojnih rojakov, kako so plakale žene in deca, kako ljubice, kako sestré in bratje v zavesti, da odide roditelj, bodoči soprog ali brat, ne bom slikal, vsak si jih lahko živo predstavlja. Glasen »pozor!« batalijonskega trobárja opomni žalujoče na ločitve čas. Na povelje »naprej!« vzdigne se vojaška četa in poséde vozove.

Točno ob šestih odrinemo proti vzhodu. Bilo nas je pa skupaj le šest stotnij s polkovnim štabom. Drugih šest stotnij se je odpeljalo iz Ljubljane stoprav zvečer ob šesti uri.

Na vseh železniških postajah, na slovenski in na hrvaški zemlji so nas pozdravljali oduševljeno tamošnji prebivalci.

Na Zidanem Mostu se ustavimo za tri četrtinke ure in potem se peljemo do videmsko-krške postaje. Tu nas pozdravi zala deklica s primernim nagovorom in polkovniku Priegerju izroči krasen šopek. Krški župan g. Viljem Pfeifer nas pogosti z žlahtno kapljico-popotnico. Iz tisoč grl zaori: »Živel, Pfeifer! Živela domovina!« vlak zdrdrá in v kratkem smo na bratski hrvaški zemlji.

Peljemo se do Zagreba in od ondot do Siska. Na tjá došle vlije se velika ploha z gromom in bliskom tako, da smo se mogli le počasi izkrcati iz natlačenih vagonov. V Sisku prenočivši napotimo se drugega dné zarana dalje proti jugu in odslej smo morali vedno hoditi péš. Solnce je kaj močno pripekalo, suša je bila velika, sence nič, vode nič. Povelje, da je disciplino pri pohodu strogo vzdržati, ni dopustilo nobenemu si na kakšen način olajšati mučnih težav. Sploh je moral sleharn vojak že sedaj pokazati, bode li zmožen prenašati breme vojnega poslovanja ónikraj Save v deželi, v kateri ni niti železnic niti dobrih cest. Vročina, žeja in trinajst ur trajajoče nepretrgano korakanje utrudilo nas je kaj zeló. Šteli smo nad stotino vojakov, ki so na poti popadali in zaostali. Zanimivo je, da so bili ti večinoma možje visoke rasti.

Pot nas pelje do Stružec, do Kutin, do Novske, do Okučan, do Bogučevca. V soteski okučanski in bogučevski odredi se nam kantonovanje. Potrebovali smo do tja sedem dnij hodá.

Kantonovanje smo porabili za vežbanje vojakov v streljanji in v drugih vojaških znanostih, kar pa nam je bilo zaradi jednoličnosti kaj kmalu dolgočasno. Razgovarjali smo se pogostoma, gremo li v krvav bój ali ne. Odkar smo bili ostavili domačo zemljo, zvedeli smo le malo novega o političnem položaji. Nejasno je bilo prej kakor slej, bode li turška vlada pomagala nam pri okupaciji, ali vsaj potrebno ukrenila, da se ta čas ohrani mir v Bosni in Hercegovini.

Vedno prihajanje vsakovrstnih oddelkov vojske sile, pogosti vojni ukazi o postopanju proti Bošnjakom z ozirom na njihove šege, navade in veroizpovedanja so bili dokaz, da nas gotovo čakajo resni časi. Vender smo se čudili povelju, da moramo po starodavni šegi ponoviti vojaško prisego, kar se redoma zahteva le takrat, kadar gre vojak v bój z očitnim sovražnikom. A od ónikraj Save so nam dohajala jedino mirna poročila potnikov, ki so prišli iz Bosne, in še zagotavljalo se nam je, da nas Bošnjaki hočejo vzprejeti kot »braću«, kot osvoboditelje. Rekel sem, da smo morali ponoviti vojaško prisego. Na bogučevskem polji se je vršilo óno slovesno dejanje. Bil je to veličasten prizor. Zbralo se nas je več nego 8000 móž. S krepkim glasom smo končali prisego, »da se hočemo srčno boriti, vselej in pri vsaki priliki ter, ako treba, življenje dati za dom in za cesarja, v kar nam Bog pomози! Amen!«

Po zadnji besedi je nastala grobna tišina, prisega je segla vsakemu nas globoko v srce.

Krepko in daleč odmevajoče povelje »Kappe auf!« predrami nas iz resnega premišljevanja in potem hajdi proti dômu.

Dné 27. julija dobim ukaz prihodnjega jutra zarana zbrati tovórne konje ter odriniti v Staro Gradiško, da se mi ondu izročí živež za prvi batalijon. Rano zapustim posteljo in ko prekoračím hišni prag, zatrobi baš pred menoj stoječi trobár pomembno signal »alarm«. Hitim v stanovanje bataljonskega načelnika, kjer pozvem pomen danega signala. Prišlo je povelje od vojnega poveljnika Filipoviča iz Broda, da se morajo vse vojaške čete pomekniti na mejo in jo prekoračiti.

Pri bataljonskem načelniku majorju Kr . . . prosim pojasnila, kaj mi je storiti s tovórnimi konji. Kratko mi odgovorí gospod major, naj počakam poznejših povelj. Reš čakam in čakam skoro dve uri. Napósled mi izročí bataljonski pobočnik ukaz, da mi je takoj odriniti in blizu vasi Okučane, kjer zavije od vélike ceste okrajna cesta na

vstran proti Stari Gradiški, pridružiti se tovórni koloni drugega in tretjega bataljona.

Odrinem s konji ali dospevši tjà pozvem, da sta provijantni koloni drugega in tretjega bataljona že pred jedno uro odpotovali po cesti proti Stari Gradiški. Kaj mi je drugega storiti, nego iti za njima? mislim si in grem. Jedva smo bili pol ure na poti, že pridirja bataljonski načelnik za mano in grozno zarenčí, ko ne vidi tovórnih kolon ostalih bataljonov. Povedal sem mu, da sta odšli že pred jedno uro v Staro Gradiško in da ji nisem mogel doiti, ker sem zaradi alarma in njegovega povelja preveč časa potratil v Bogučevcih, a zaradi pomanjkanja časa se še nisem mogel oglasiti pri polkovnem poveljništvu, da bi kaj več pozvedel, kako naj delim živež.

Lakonično odgovorí gospod major: »Taki nedóstatki se kaznujejo ónikraj Save s temi-le sredstvi!« ter pokaže na svoj revolver.

Dobro, mislim si, a ne tako hitro in v tem osobitem slučaju pač le ti zaslužiš jednakega ukora, ker sem baš zaradi tebe potratil čas. Odslej mi je bil ta gospod največji in najostrejši trn v pèti. Nisem ga maral in često sem se jezil, ako sem moral pri menaži drugega pol bataljona poleg njega obedovati. Takrat mi gotovo jed ni šla v slast. Dospem v Staro Gradiško, kjer prevzamem živež, da ga popeljem v tabor, v katerem se je zbralo že na tisoče vojakov.

(Dalje prihodnjič.)

Prilogi k Preširnovemu životopisu.

Priobčuje **Fr. Levec.**

IV.

Dr. Fr. Preširen, praktikant pri c. kr. kamorni prokuraturi v Ljubljani.

(Dalje.)

13.

Nr. 1352.

[: Gubernium :]

Mit Bericht vom 7. August v. J. Z. 1801 hat die gehorsamste Kammerprokuratur nicht den mindesten Anstand genommen, dem hohen k. k. Gubernio ihren unentgeltlichen Concepts-Praktikanten Dr. Franz Preschern zur Verleihung der bei dem k. k. Klagenfurter Fiskalamte erledigt gewesen mit dem adjuto von 300 fl. verbundenen Concepts-Praktikanten-Stelle

vetnajstega stoletja, potem nam popisuje življenje Lisinskega in národnega tedanjega razmerja, presoja njegovo delovanje ter navaja vse njegove skladbe, katerih je po številu devetdeset. Pa ne le glasbenike, ampak vsakega hrvaškega in slovenskega rodoljuba bo ta knjižica jako zanimala, kajti kaže nam novo stran ilirske dóbe in nam pojasnuje mnogo drugih národnih dogodeb. Toliko o letošnjih knjigah »Maticе hrvaške«, ki nam znóva priča, kako potrebna in koristna so malim národom takšna književna društva.

Spomini na okupacijo Bosne.

Ob nje desetlétnici spisal **Anton Svetek**.

(Dalje.)

Leta 1789. je slavni general Lavdon baš na istem mestu, na katerem je bil naš tabor, imel glavno svoje stanišče, kjer so se zbirale vojaške trume določene za obleganje trdnjave Berbir.

Povedati moram, da je bil v okupacijski vojni domači naš polk po »ordre de bataille« uvrščen v drugo gorsko brigado, kateri je bil poveljnik nadvojvoda Ivan Salvator. Brigada je bila uvrščena v VII. pehótno divizijo XIII. armadnega voja. Brigadi poveljnik je bil Viljem vojvoda Virtemberški, poveljnik XIII. armadnemu voju in vojskovodja pa fcm. baron Josip Filipovič.

V tabor pri Stari Gradiški smo došli še precěj dobre volje, akoprem nas je droben dež spremljal na vsem poti ves dan kakor zvest tovariš. Utrujeni smo legli zvečer k počitku na mater zemljo, prvič pod milim nebom.

Drugega dné zgodaj nam je naznanil dnevni ukaz, da prekoračimo v dveh urah Savo.

Naši vrli in spretni pijonirji — bili so Slovenci — pripravili so že vse, kar je bilo treba za gradbo vojnega mostú čez Savo. Čolne in čolnice so potapljali, kakor so jih redoma dovažali vozniki, v vodo ter čakali znamenja, da bodo mogli molčé in samó na znamenja z rogom pazéč začeti graditi prehod čez široko in mogočno Savo.

Pred začetkom tega težavnega pôsla so morali vojaki 22. pehôtnega polka Weber s pomočjo parobroda prekoračiti vodo ter polastiti se trdnjave Berbira na desnem bregu Save.

Kar nas je bilo častnikov, dobili smo dovoljenje ogledati si zanimivo gradnjo vojnega mostú. Pri tej priliki sta bila tudi navzočna nadvojvoda Ivan Salvator in Viljem vojvoda Virtemberški.

Batalijon 22. pehôtnega polka, polastivši se trdnjave Berbira, zasedi cesarsko avstrijansko zastávo na njeno zidovje, v tem ko na naši stráni v Stari Gradiški — bilo je okoli devete ure predpóludnem — zagrmé iz trdnjave topovi, da njihov strel daleč v sôsedno Bosno naznanja naš prihod, prihod spasilcev tamošnji raji izpod turškega jarma, ter so mogočno odmevali Savski bregovi.

Prisotna princa čestitata drug drugemu roko si podavši na častno, četudi težko nalogo, katera njiju čaka ónikraj Save in želita si pri vseh bodočih podjetjih najboljšega uspeha.

Ko naši vojaki v taboru čujejo strel s topovi, mislijo, da je krvoločni Turek že napal naše straže, poberejo in preobrnejo kositarske kotle, v katerih se je kuhala za tisti dan jed, in vsak zgrabi za svoje orožje pripravljen na odločilni bój z nevernim sovražnikom. Stoprav, ko je v taboru že vse napravljeno za odhod, razjasni se, da so bili óni strelji le slovesno znamenje prehodu avstrijanske vojske čez mejo. Vojaki se zopet pomiré in odidejo na svoja mesta, žalostno oziraje se na prazne kotličke, in s trdim sklepom v bodoče se ne več prehiteti.

Pri tej priliki mi je opisati neko jako zanimivo podobo. Na nasprotnem bregu je sedel starček Turčin. Dolga siva brada in beli svileni surak (turban) sta pričala, da je bil mož že v sveti Meki. Naslonjen na dolgo debelo palico zrè ravnodušno pred sé ter popolnoma udan v svoj »kižmet« opazuje, kaj neki počnó gjavri. Vidi se mu čisto nemogoče, da bi mogli naši vojaki započeti most še tisti dan postaviti. A kako je presenečen, ko vidi, da mu velikanski most rase kar pred očmi. Sivi starček je morebiti premišljeval pri tej priliki minljivost turškega veličastva ter bil preverjen, da pridemo sedaj vračat prejšnje čase storjenih nam grozodejstev. Vsi navzočni vojaki opazovali smo z zanimanjem markantno podobo in brez izjeme gledali s sočutjem onemoglega starca ónikraj Save, v tem, ko so lačni in kričeči gavrani ter belosivkaste štorklje nekako čudé se mnogobrojni naši množici živahno letale po zraku nad širno posavsko dolino.

Poglejmo si, kaj se je godilo po prehodu Webercev ónikraj Save v starem Berbiru. Turški poveljnik male posadke, broječe kakih petdeset móž, protestuje slovesno, češ, da mi kar mêní nič, tebi nič tep-

tamo mednarodno pravo in žuga nam, da se bode s posadko protivil našemu prehodu, kajti, »on da nima nikakega ukaza iz Štambula, da se umakne.« Pač smešno to! Naši ljudje mu razjasné razmerje in dokažejo, da bi bilo takšno početje bedasto in zelo nevarno, kajti avstrijskih vojakov čaka v taboru pri Gradiški na tisoče povelja, da prekoračijo Savo. Mož se dá pregovoriti, zbere svoje »nizame« (vojake) in odide proti Banjiluki.

V tem vlada strah in groza v trdnjavici. Kajmakam s svojim haremom je že davno pobegnil v Banjoluko, za njim vsi imovitejši Turki. Drugi so se poskrili v svojih kučah ter trepetajoči čakali gotove — kdo vé? morebiti zaslužene smrti. A videči, da se jim ne zgodi ničesar žalega, kmalu prilezejo iz svojih skrivališč in takoj začno vojakom prodajati poljske svoje pridelke. Kristjanov v trdnjavi ni bilo veliko, a ti so bili srčni, kajti da bi se kdo skrnil, tega se še misliti ni smelo, marveč videli smo jih, kako so se gnétli na obrežji, da bi bili le bliže nas. Mi pa smo užili dôkaj strahú, da bi ne bilo treba nam loviti jih po Savi. Resnično je, da so kristjani našo vojsko prav prisrčno pozdravili in nas vzprejeli kakor že davno zaželene osvoboditelje turškega robstva. Gotovo so se tudi spominjali starodavnega prerokovanja, po katerem bode turška oblast nad kristjanskim prebivalstvom trajala le 400 let. Kakor znano, pala je Bosna l. 1463. pod turško žezlo. Stoprav opóludne 29. dné julija doide ukaz, da morajo v taboru zbrane čete iti čez Savo točno ob tretji uri. Bilo je kaj prijazno poletno vreme. Dež nam je ohladil zrak in solnčni žarki so nam dobro déli. Velika množica ljudstva je prišla iz okolice, zlasti iz Nove Gradiške, da je živa priča pri tako resnem činu, kakor je bil importantni prehod avstrijske vojske na bosenska tla! Na levem bregu stoječi gledalci so mahali z belimi robci v slovó in njihovi živliklici so nas izpremljali od levega do desnega brega. Poslovili so se od nas z glasnim »na svidenje« gotovo ne sluteči, da marsikoga iz vesele družbe ne bode več nazaj. V tem pa sta godli dve vojaški godbi prav vesele in poskočne koráčnice.

Malone do večera so se pomikala vojaška krdela čez most.

S tem smo imeli kulturno Evropo za hrbtom in boriti se nam je bilo odslój s fanatičnimi mohamedanci, s preslepljenimi vstaši, z mnogokratnim pomanjkanjem živeža i. dr.

Za Berbirom postavimo prav po strogem vojnem zakonu osnovane straže in predstraže, obrnene proti srcu zlate Bosne ponosite, in ukrenemo vse potrebno, da se zapréči kakšen neprijeten zavraten napad. Sedemnajsti pehótni polk šatori takoj za prednjimi stražami.

Prvi dnevni ukaz na bosenskih tleh vелеva nam, kako ravnati z Bošnjaki. Razodeva nam, da v Bosni živé bogati siloviti begi, ki bi po tedanjih poročilih mogli nam z dobro organizovanimi četami se protiviti. Ti so: Kulanović iz Kulenvakufa, načelnik 500 orožnikom, Kapitanović v Starem Majdanu poveljnik 600 orožnikom, Mustaj Bej iz Ključa, Abdul-Raman Firdusović in Atlagić Bej iz Livna, kateri imajo še več čvrstih, v orožji dobro vežbanih hlapcev.

Ukaz nam strogo prepoveduje preveč pečati se s Turki ali še celó vérovati njih nasvetom. Isto tako se nam je popolnoma ogibati turških svetišč in poslopij. Prvo noč na tuji zemlji sem prespal kaj sladkó in okrepečal sem se povoljno. Drugi dan zarana se napotimo dalje proti jugu. Od savskega pobježja doli do »Kozare planine« razprostira se široka ravnina. Rodovita je in na videz dobro obdelana. Visoka trava pa jo pokriva na vse strani in samotno je tu. Daleč, daleč zre okó in ne zapazi niti sledú umnega kmetijstva, a kaj kmetijstva, niti človeka ne, ki bi le jedenkrat na leto prišel sémkaj po dobro senó. Skoraj prav sredi te ravnine pelje lepa, umetno zdelana široka cesta, ne imajoča razven nekaterih turških vojaških postajank, nikakih naselbin. Po tej gladki cesti, katere so par let poprej zgradili angleški inženirji, korakali smo do pete ure popóladne. Solnce je neusmiljeno pripekalo, prav afriški, in veliko naših vztrajnih péšcev je jelo zaostajati. Ljudje so cepali na desno in na levo, kakor zlato žito pred ženjico, in polkovni zdravnik je dobil zdajci toliko in takó resnega pôsla, da mu nikakor ni kós. Sploh se je bilo bati, da onemogli vojaci pomró v neizmerni vročini zaradi pomanjkanja pijače. Hipoma prijaše pobočnik k brigadnemu načelniku nadvojvodi Ivanu ter mu naznani, da po zdravnikovi izjavi pogine polovica ljudij, ako précej ne privoli počitka. In res, ustavimo se.

Kakor na migljaj se vržemo na tla poleg vélike ceste, iskaje si po cvetočih travnikih hladila. A zaman, vodé ni dobiti, četudi bi dali za požirek pravo zlató, in grlo ostane suho, kakor je bilo. Pomaga si vsak, kakor more. Nekateri izujó obovala in zagrebó gole noge v rahlo zemljo, drugi si iščejo vodé v jarku, zopet drugi močno utrujeni léžejo v visoko travo, kjer jim kratko spanje nekoliko okrepeča zmučeno truplo.

Prezgodaj zatrobi se nam »Naprej!« Vstanemo in gremo. Dospévši do vasice »Lepšenjica« zapazimo ob cesti stoječ »han« — turško krčmo — in blizu njega vodnjak s plitvo vodo. Ta vodnjak je bil pravi angelj od Boga poslan. Vojaki ga obkolé in izprazniijo do dná.

Vse je hitelo tjà na kvar discipline in inspekcijski častnik je imel dokaj pôsla. Vojaki so 'nejevoljno in stoprav ostavili vodnjak, ko ni bilo nobene kapljice vode več v njem. Obtičalo pa je nekoliko kositarnih kotličkov in čutárčic v blatu na dnu vodnjaka v spomin krutega roparstva.

Ne korakamo več dolgo časa. Kmalu smo blizu leno tekoče reke Vrbas. Tu se ustavimo ter ušatorimo poleg vasice »Maglajani«. A žalostno novico čujemo. Provijantna kolona je še za jedno uro zadaj in se le počasi dalje pomika, mi pa nimamo drugega pri sebi, kakor malo kruha suhorja. (Dalje prihodnjič.)

Belokranjsko kolo

in nekoliko drugih národnih pesmic in iger z razlago.

Spisal J. Navratil.

II. Poljansko kolo.

a.

Kolo v Starem Trgu.

(Dalje.)

Predno pa pojdemo tega »kola« gledat in poslušat, poučuje nas vč. gospod župnik takó:

»Napevi so pesmicam taki, kakor sploh naši »Vlahi« okoli Metlike pojó; vender pa ima vsaka pesem nekaj drugačnega, kar pa tujec težko razloči. Takó se mladež vrtí in pôje; stari pa okoli stojé, gledajo in tobak (»duhan«) pušijo«.

Čudno pa, da se je baš početek (v prvih dveh vrsticah izneveril »národní méri«, vender v naslednji pesmi, malo menj nego pri Kobetu. Da vidimo! (Zapisal je te pesmi letos Jure Kocce iz Trga, a ne »na kitice«, nego zdržema t. j. po vrsti, kot da je nevezana beseda. Na kitice itd. razdelil jih je vč. g. župnik Režek sam.)

Dobro se ga še spominjam. Majhen je bil, grdega obraza in star. S seboj je nosil zmerom veliko palico. Kadar so otroci prišli do njega, jeli so kričati za njim: »Lovrè, Lovrè, neumni Lovrè, pès, pès!« in stekel je, kakor béšen, dasi ni bilo nikjer nobenega psa. Če so ga pa mladeniči dobili, spravili so ga v gostilno pit. A pri tacih prilikah je vriskal domóv gredé, odprl čmerna svoja usta, namežikal in jel hreščé peti:

„Moja piščal je suha,
Mi neče več pét',
Moja dèkle je gluha,
Mi neče odprét'.“

Stanoval je gori »na luži« pri ljudeh, ki so mu bili nekoliko sorodniki.

Takó je životáril leto za letom. Ljudem se je smilil revež, »neumni Lovrè«, otročáji pa so tekali za njim, kjerkoli so ga dobili na óči, in burke so brili ž njim. Toda jel je tudi njemu potekati čas življenja in neko zimo je oblêžal. Izgubil je popolnoma pamet. Blédel je čudne rečí, najčešče pa klical: »Tinec, Tinec, odpústi mi, jaz te nisem hotel ubiti, le poškodovati sem te hotel, da bi ne bil dobil še Tónice.« Ohrópel mu je glas, pa zopet je jel kričati: »Béži, Tinec, béži stráni! Oh, moj Bog, roko mi podaje, oh, primite ga, držite ga!« —

Ni dolgo ležal. Po jutranji maši, v nedeljo je bilo, zapel je mrtvaški zvon, oznanjujoč, da je nekdo »sklenil«. Molili so ljudje, gredóč iz cerkve zánj: »Bog se mu usmili duše!« — Popóldne pa so nesli štirje možjé krsto in v nji Svetčevega Lovréta v mrtváčnico in drugi dan so ga »vbogaimé« zagrebli. Ljudje so pa rékali: »Ta ga je ubil ónega Tinca in nihče drugi. Saj ni mogel slišati njegovega imena in na smrtni postelji je takó čudno blédel o Tincu in Tónici.«

Spomini na okupacijo Bosne.

Ob nje desetlétnici spisal Anton Svetek.

(Dalje.)

Tu dobim povelje z dvanajstimi možmí odriniti dalje proti stražam že razpostavljenim ter preiskati okraj v bližini taborovi. Grem, toda ne najdem ničesar sumnjivega!

Pri véliki straži, kateri je bil načelnik tovariš, dober mi prijatelj, počijem. Ta me povabi na večerjo, katera se kuha v kositar-

nem kôtlu na mestu poleg straže. Vse bi bilo dobro, če bi le Jupiter Pluvius nam bil naklonjen. Med gromom in bliskom obsuje nas ta lokavi mogočnik s takó gostim dežjem, da v hipu ugásne ogenj pod kôtlom. Zavaljo deževnih debelih kapelj izgine iz kotla mastna juha in ukusna večerja gre po vodi —! V tem prikorači siv starček in povabi mene in mojega tovariša v »kuču«. Greva tja, a kakšen pogled! Tu vidiva štiri prazne stene, sredi kočje tli ogenj, okoli njega sedi družina, v kotu na desno in na levo tičita konj in krávic. Tu in tam padajo pogoste kapljice od lesene strehe na hišna tla.

Vprašava kmeta, zakaj si ne popravi strehe, a ta odvrne: »Ne pusti mi aga, kad bi on vidio, da je moja kuča dobra, popaliti ju hoče odmah; da, gospodine, mi raja pa nesmemo činiti ništa«.

Mladica prigovarja nama, da bi sédla, a midva se zahvaliva rekoč, da nama je ljubše stati; kajti bala sva se, da ne dobiva kakih mnogonožcev pod svoja plašča. Napósled nama pripravi črne kave. Pozorno sva opazovala, kakó kuhajo Bošnjaki svojo kavo. Mladica poišče čašice, takózvane »finžale«, napolni jih s kropom, strese vánje nekoliko drobno semlete žgáne kave, poseže v nádrije, privleče kos umazanega sladkorja, katerega razdrobí in precèj obilo strese v posamezne finžale, potem pomeša s prstom in nama ponudi rekoč: »Evo, gospodine, dobra kava!«

»V potrebi lica ne gledi« misliva si, vzameva finžale ter posrkava iz njih kavo. Kava je bila v resnici dobra.

Zahvalivši se za izkazano gostoljubnost ostaviva kočjo in jaz se nemudoma vrnem v tabor.

Od dvanajstih móž izgubil se mi je jeden. Prišedši v tabor pozvém, da tam že delj časa spí.

Oglasim se pravilnim pétem, naznanim svoj povratek poveljniku taborovemu in potem grem na svoje mesto k četrti stotniji.

Zdaj pa, kaj je z večerjo? Strežáj mi prinese polno skledico riža in mesá. Hlastno pojém in potem léžem na gola tla zadaj za svojo stotnijo. Nad menoj iz oblakov lije, pod menoj teče voda, a utrujen spim sladko spanje. Le prezgodaj naznani trobár, da vstanimo.

Res zgodaj je. Zemljo pokriva še tema. Črni oblaki, v jednomer lijóci obilo dežja na nas, tikajo se témena »Kozare planine«. Goste megle se vlačijo ob vznóžji in po presedih pred nami ležečega pogorja. Hermetični oklep deževnih orjakov na obzoru ne daje nam nádeje do boljšega vreména. Polagoma prihajajo vélike in stranske straže v tabor. Ko se čete vse zberó, odrinemo, okrepcávši se s toplo juho, dalje proti Banjiluki prav do kože mokrí!

Če nam je bilo včeraj pogoltniti čuda prahú, pregaziti nam je danes mnogo blata zlasti v razpokah planinskih, po katerih se ne daleč od tabora že zavije ožja in slabejša pot. Prišedšim do vasice Derviš razprostrè se nam okolica v precejšno raván, tudi cesta je vedno boljša, ipak se jamejo vzdigati oblaki ter počasi izginó na obnebj. Zlati solnčni žarki obsijó nas, tu in tam iz Banjeluke na turških mošejah in minaretih zablisne pólumeseć.

»Kozara planina«, široko pogorje v Krájini, leží na severo-zahodni stráni Banjeluke. Čudovito gosto porastena ima dokaj pralesa. Na južnem njenem pobočji se izpuščajo nebrojni hudourniki v potok »Gomjenica«, mimo katerega teče jedina bosenska železnica iz Dobrlina v Banjoluko. Železnico smo našli v jako slabem stanji. Njen tir je bil na mnogih krajih porušen, veliko mostóv razdejanih, železniško prometno orodje je bilo pohabljeno. Vse to delo vstaške raje z leta 1875. in 1876.

Iz poročil o vstaji v omenjenih letih vémo, da je bila »Kozara planina« vstašem varno zavetje, ki so tu dokaj preglavice delali turški oblasti. Petar Babić, strah in groza Turkom, prišel je tja leta 1876. zapustivši z žalostnim srcem ujetega Ljubobratića, kateremu je bil jeden najspretnejših in najsrčnejših četovodij. V skrivnih kotih in volkostéćinah »Kozare planine« združil je Babić rastresene vstaše v četo prav po vojaških načelih izvežbano in dobro oboroženo, in spremljal begune-kristjane na avstrijansko mejo ter jih branil turških napadov.

Peter Babić se je pridružil za turško-srbske vojne srbskemu polkovniku Despotoviću, da bi ga podpiral s svojo četo. Toda po prvi turški zmagi se je vrnil zopet nazaj v »Kozaro planino« in je nadaljeval samarijansko svoje opravilo.

Koncem julija leta 1876. odpotuje s »Kozare planine« nenavadno velika množica bosenskih begunov v spremstvu Petra Babića in srečno dospè do Dubice. Bodisi, da je kak izdajalec ta prehod begunov na avstrijanska tla naznanil turškim vojakom, bodisi, da ga je turško vojaštvo izvohalo po naključji; baš ko beguni stopijo v čolníče na Savi pripravljene, zaleze in napade jih močnejši turški vojaški oddelek. Babić brani neprenehoma svoje varovance in stoprav ko odpluje zadnji čoln preko Save, umakne se turški sili. Ali v tem hipu ga ustrelí turški »asker« — vojak — v nogo in kroglja mu, obtičí v stegnu. Srečno pa uide turški osveti, gre hitro čez mejo na avstrijansko zemljo in se dá tu ujeti po Avstrijancih, ki ga pošljejo v Celovec v zápor, dokler je trajala vstaja v Bosni in Hercegovini.

Čez »Kozaro planino« smo korakali malone takó, da nam je sijalo solnce navpik. Pol ure hodá pred Banjoluko se ustavimo, toda ne, da bi si počili in se okrepčali, ampak da se nam dadó primerni ukazi, kakó postopati proti mestu, ako bi se našemu uhodu uprlo. Vojvoda Virtemberški pošlje v mesto parlamentêrja s povcljem, da se mora mesto udati brezpogojno, ako ne, moralo bi se vzeti s silo.

Na povratek parlamentêrja smo čakali več nego póludrugo uro.

Sedaj pa prijašejo iz Banjeluke v praznični obleki kajmakam (načelnik), kadi, muktar (župan), na čelu jim parlamentêr, v spremstvu mnogih mestnih dostojanstvenikov, in prinesó kruha in solí v znamenje prijateljske udanosti. Vojvoda Virtemberški jih vsprejme prisrčno, zagotavlja jim blagohotno svojo naklonjenost, takoj potrdi vse meščanske in vérske pravice ter obljubi, da bode naša vojska jim čuvala življenje in imetje in da se ne dotakne nikogar, ako se ne protivi našim odredbam. Mogočni car avstrijski je poslal svoje vojake, da po bratovsko sežejo v roko Bošnjakom in Hercegovcem, ukazal je zasesti deželo, da se povrne vánjo mir in blagostanje.

Banjaluški veljaki, osupli o takó prijaznem vsprejemu, uklanjali so se vojvodi po turški šegi križemrok ter avstrijskemu carju prisegli pokorščino in zvestobo, česar pa malo dnij pozneje, ko so Banjoluko zavratno napali, vstaši niso držali.

Na to se nam zatrobi »naprej!« Godba zaigra cesarsko pesem in z razvito zastavo, vojvoda Virtemberški sredi banjeluške inteligencije nam na čelu, napotimo se v mesto. Na vhodu nas čaka vse polno ljudstva, ob stranéh ceste zale deklice-kristjanke z zelenimi vejicami v roki.

Posédemo mesto, tamošno prav prostorno vojášnico, močno utrjeni grad, v mestu in okoli mesta razpostavimo potrebne straže.

Banjaluška šteje blizu 8000 duš. Mesto je staro, ob véliki cesti nad pol ure hodá razširjeno. V njem je vse umazano, kar vidi okó, in dokaj ovčarskih psov se pója po ulicah — jedina sanitárna policija v turških mestih. Vélika cesta in tudi stranske ulice so porušene na mnogih krajih, zanemarjene pokriva gosto blato zmešano z debelim cestnim kamenjem. Sredi mesta je »bazar« — trg. Tu je precèj živahno življenje in ugodna prilika, ogledati si v bazaru nam še nepoznane turške šege in opravila.

V prodajalnici na tleh čepí turški trgovec pušèč tobak iz čibuka po dolgi cévi. Ne briga se kar nič za mimogredoče ljudi in stoprav po glasnem izzivanji se vzdigne ter posluži z vprašanjem: »Šta hočeš, komšja?« Na odgovor, katerega Turčin ni razumel, ne zljubi se mu,

da bi še povprašal za pojasnilo, ampak odvrne takoj: »Nejma ovde ništa«. Zjutraj, opóludne in na večer si prinese v ploščeku čiste vode, s katero si umije obraz in svojo do čistega obrito glavo, potem nogi, umazano vodo pa iz prodajalnice neposredno zlije na cesto. Zjutraj ob devetih, opóludne in zvečer ob šestih moli svojo molitev. Takrat sedi navadno sredi prodajalnice na prtu, kakor okamenel kip, in ne dá se motiti od ničesar. Obratno je trgovec Srbin jako marljiv v svoji prodajalnici in tudi jako prekanjen! Če se mu približaš, ne pustí te od sebe, dokler ti ne pokaže vseh svojih dragocenostij in ti ne dokaže, da je njegovo blagó najfinejše in najcenejše.

V Banjiluki sredi mesta se nahajajo tudi nekatera lepša, po naših načrtih sezidana poslopja, isto takó pár »hôtelov«, v katerih se trži po našem. Meščani so večinoma trgovci. Razpečavajo razno blagó domačih pa tudi tujih zdelkov od platna, sukna in galanterijskih. Kupčujejo tudi z živinó, zlasti z dróbnico, po katero semkaj hodijo mnogi avstrijski prékupci.

Dasi je obilo lesá v bližnjih prastarih gozdih, ne pečajo se Banjalučani z lesno trgovino, mislim, da še za domače potrebščine si sami ne pritvorijo dovolj lesá iz svojih gozdov. — Prvi bataljon 17. pešpolka preide mesto do nasprotne strani in se ustavi na jugu, da poskrbí predstražam rezervo.

Pri vhodu v mesto pridruži se nam mlad dvajsetleten dečák, katerega je najbrž privabila naša nepoznana mu godba. Korenjaku od nog do glave, širokopléčemu in lepoličnemu dečáku vidi se, da je pravi sin prirode, a zopet prikazen, kakeršne mi domá na ulicah ne vidimo vsak dan, kajti oblečen je popolnoma takó, kakor je bil oče Adam v raji! Dečák je korakal z nami skozi mesto in provzročil našim vojakom dokaj smehú in šale. Dečko pa je bil blazen in turško oblastvo se niti toliko ni brigalo zánj, da bi ga vsaj nazega ne pustilo pohajati po ulicah.

Po noči tistega dné — 31. julija — iti mi je patrulirat po južnih zakotjih banjeluškega mesta. V tèmei po nepoznanih potih grem z dvanajstimi možmí iz mesta čez pólje in travnike do potoka »Crkven« in preiščem kraj ob vznóžji hriba, na katerem stoji mestni grad. Mirno je vse, noč tiha, nebó gosto pokrito z oblaki. Ponočno tihoto moti jedino šumenje po mnogih majhnih slápih deróče vode.

Káj mučno delo je takšno ponočno patrulovanje na tuji zemlji, mučno tem bolj, kadar je človek počitka in spanja potreben. A tudi nevarno je. Vsak trenutek se človek zadene na plot, na násip, na drevó, na skalo in spotika se često nad malimi krtinami. Hkratu

smo ležali v jarku in pobirali rahle svoje kostí. Akoprem smo pretipali skoro vsako stopinjo pred seboj, vendar se nobeden ni povratil, da ni imel rogú na čelu ali pa trna v dláni.

Vrnivši se najdemo kmalu véliko cesto, po kateri nam je mogoče naravnost priti v stanišče 1. bataljona nazaj.

»Stojte!« zakričí zdajci spredaj korakajoč vojak: »Tu je sovražnik«. In res se čuje na obéh straneh ceste za plotom škripanje z zobmi, ter opazujemo počasno premikanje črnih pošastij. Kaj je to? Vidimo, kakó se prikazni polagoma plazijo tik plota, kakó tu in tam nekdo pogleda skozi plot in se takoj skrrije nazaj. Kaj je tó? Je li tó zavraten napad, nam namenjen? Velím vojakom napeti peteline, sprednji patrolji pa, da zleze čez plot ter da opazi nakane sovražne druhalí. Dva vojaka brzo preskočita cestni jarek in si poiščeta kraja, s katerega si nekoliko časa skrivno ogledujeta sovražnikovo početje. Ne dostaje jima dosta časa, kajti sovražne prikazni si že iščejo primernih krajev, da preskočijo plot.

Torej, puško kvišku, in hajdi čez mejo; plòsk, plòsk, strašna zmešnjava med sovražniki. Zdajci »horribile dictu« vrže se črna tolovajska tolpa na — cesto, prestrašena se rasprší in v brzem teku se nam umakne v mesto. — Lačni turški psi so glodali za plotom kostí, katere so nam popóludne ukrali pri menaži.

Gremo dalje in kmalu smo v svojem staniščí. Mnogo smehú je bilo tu in dôkaj dovtipnih šal med tovariši zadelo me je, ko sem poročal o čudovitem ponočnem sovražniku. Dokaj se mi je čestitalo na nevstrašenem postopanju, psi pa so se pomilovali, da sem jih motil pri prvi po Avstrijancih jim pripravljeni slastni večerji.

Take in jednake burke smo uganjali vso noč do jutranje zore sedeči okoli taborskega ognja. Z néba je pršilo v jednomér in gósti drobni dež nas je premočil zopet do kože.

Drugega dné nas denejo v véliko vojášnico, da se nekoliko okrepcamo in si posušimo premočeno obleko.

Kàj čmerikasto pa je bilo nebó naslednjega dné, ko smo se zarana jeli zbirati pred vojášnico na daljno pot. Sploh nam je neusmiljeni Jupiter Pluvius nagajal, kolikor je mogel.

Pustivši malo posadko štirih stotnij 22. pehótnega polka pod poveljstvom generalmajorja Samca odrinemo iz Banjeluke. To malo posadko je, kakor znano, dné 14. avgusta napalo 4000 vstašev. Posadka pa jih je hrabro odbíla. Prihiteli sta ji samó dve stotniji 16. pehótnega polka s štirimi topovi iz Berbira na pomoč.

Slavno omeniti mi je iz tedanjih časov vrlih oo. trapistov v samostanu blizu Banjeluke. Vso zalogo vinskih kletij so prepustili našim vojakom in ti so bili po takšni gostoljubnosti jako dobre volje.

Pri odhodu iz Banjeluke dné 3. avgusta tudi na potovanji je lilo ves dan. Mokri do kostij proti večeru pridemo v tabor in prenočimo poleg vasice »Dobrinja«. Drugega dné nas pelje pot do »Han Čadjavice«. Vedno mokri, po opolzli cesti korakajoči, utrudili smo se kaj zelo. Živo se spominjam, kakó sem želel in se veselil v taboru pri »Han Čadjavici« par požirkov dobre gorke juhe in postelje čeprav na mokri zemlji in pod milim nebom postlane. A človek obrača, Bog pa obrne. Niti želja niti veselje se mi ni izpolnilo. Bataljonski pobočnik mi prinese pismen ukaz, da mi je prevzeti inspekcijo 1. bataljona, s katero službo je v zvezi nadzorovanje prednjih póljskih straž. Tekom noči se morajo pohoditi vsaj po jedenkrat vse straže, treba torej nemúdoma se posloviti, vleva mi ukaz. Ti sveta pomagalka! mislim si, je li to gorka juha, je li to dobra postelja? »Koliko straž je razpostavljenih?« vprašam pobočnika. »Na póludrugo uro razširjenem okrožji zmatram njih število dvanajst večinoma v gozdu stoječih,« odvrne pobočnik. »Dobro, komšja«, rečem tovarišu. »Spavaj sladko«. »Bog s teboj, braću mi«, odvrne pobočnik in z glasnim klicem »Na svidenje!« izgine mi izpred očíj na urnem šarci.

Grem k taborski véliki straži. Tu mi dá načelnik malo črne kave in v spremstvo devet móž. Oglasim se še pri svojem bataljonskem načelniku, istotako pri stotniku g. S in potem se napotim v gozd iskat in preiskat prednjih póljskih straž. Noč je črna, dež neprestano pada. Pot v gozd pelje na pobočji hriba, steze so opolzle in goščavje tako gosto, da moram često rabiti ostro sabljo ter presekávati močno zapletene veje. Večkrat se mi izpodrsne in moram pobirati svoje kostí. Steklена naša svetilnica, jedina pomoč proti tēmi, izročena spretnemu vojaku, služi nam dobro. A smole je bilo v Bosni preveč. Zaman, nesrečni vojak pade in svetilnica se razdrobí. »Štorklja!« zakričim mu, »si li mislil takó olajšati svojo nalogo, da bi ti ne bilo treba nositi svetilnice, ali še celó misliš, da se radi tega ustavimo? Čakaj, nerodnež, če ti meni nečeš svetiti po noči, pa bodem jaz tebi po dnevi.« Na to korakamo dalje in si pomagamo s piščalko (»Signalpfeife«). Piskamo, piskamo in čez dolgo časa se nam oglasi spredaj na desni zvižganje jednako našemu pisku. Gremo za zvižganjem in kmalu pridemo do prve póljske straže stoječe na razpotji. Ogledam si jo in ko mi načelnik naznani, da je vse v rédu, idemo dalje.

Zgodí se, da v prelazu skozi gosto grmovje izgubim naóčnike. Čutil nisem, kdaj so mi pali, stoprav ko si hočem obrisati raz čela pot, zapazim, da jih ni. Spremljajoči me vojak — bil je baš óni štor-kljež, ki je razbil svetilnico — po mnogem trudu prižge žveplenko in na pogled zapazi na veji viseče in bliščeče se naóčnike. Varno se splazi do tja, vzame jih raz veje in meni izroči. »No, dobro si jo ukrenil, Janez,« rečem mu, »ti si že spreten vojak, pohvaliti te moram jutri tvojemu stotniku. Zdrobljeno svetilnico naj zlódej vzame, samó da imam svoje naóčnike.«

»Počijmo zdaj malo!« velim in se ozrem nazaj po svojem spremstvu. »Ali ste še vsi?« — »Ne vémo, gospod poročnik.« »Naj pové vsak svoje ime!« Zrimšek, Belec itd. čujem, skupaj samó pet imen. »Kje pa so drugi?« — »Ne vémo, gospod poročnik«, odgovoré vojaki. — »Ti so govéda«, zakričim, »ki ne vedó, da velja naša moč v združbi. Zapiskajte jim, da pridejo za nami.« Potem se posvetujem s prostaki, kaj nam je početi, ako smo zašli. Reči moram, da so jo prav dobro pogodili in jednoglasno predlagali, naj ostanemo tu, kjer smo, dokler ne napóči dan. Nasvet razumnih prostakov je dober, mislim si, in potem ukrenem. Poiščem si mesta in sédem na staro podrto bukev, vojaki okoli mene. Stisnjeni v plašče svoje, kapuco čez glavo, čuvamo.

(Dalje prihodnjič.)

Po nôči.

Nebrojno zvezd z nebá višine
 Obseva zemeljske daljine;
 A kdo uprè okó
 V visoko to nebó?
 Povsod tíhota . . . vse počiva . . .
 Sèn sladek vsako bitje sniva.
 A snivam tudi jaz?
 Ne; nežni tvoj obraz
 Ne dá mirú, ne dá pokoja.
 Smehljáj, pogled, milina tvoja
 Takó v srcé mi vtisnila se je,
 Da več pozabiti ne morem te.
 Pri postelji mi luč gorí,
 A v srci poezije vir

Lehkotno in ljubkó šumí.
 Čuj! vedno večji je nemir:
 Že vró mi vèrzi iz srcá,
 Oj, vèrzi slave tvoje
 In srčne bóli moje.
 A pómlad cvètna ti gorá —
 Ne čuješ, kar mi pesem peva,
 Ne odgovarjaš, ni odmeva.
 Nagiba se mi glava,
 Utrujena miruje krí,
 Srcé počiva, spava . . .
 Oj, zvezde jasne vé nočí,
 Oj, le svetló svetíte,
 Sèn sladek náme zlite! . . .

Ivan Pogodin.

Spomini na okupacijo Bosne.

Ob nje desetletnici spisal Anton Svetek.

(Dalje.)

Kmalu začne grmeti in rdečkasti bliski švigajo nad nami razsvetljujoči robato pogorje in gosto meglo, katera je v nôči legla po dolini in planoti. Strašen vihar nastane in zdi se, kakor bi se divje pošasti podile nad nami po prastarem lesóvji. Močna plôha se vsuje na nas. Daleč tam za »Lisino planino« zasveti se blisek zadnjikrat, strela švigne po višini in takó silovito udari v stari prales, da se daleč na okoli strese zemlja. Jedva umolkne otlo grmenje, presenéči nas strél v nižavi. Prvi, drugi, tretji, četrti strél nas uvéri, da se tu zdolaj godé resne rečí. Zdaj pa se ne ganemo več z mesta, razpostavimo vedéte ter se pripravimo za slučajni sovražni napad. A kmalu prejenja streljanje in zopet je vse tiho.

Ob jutranji zori — bilo je dné 5. avgusta — vrnemo se nazaj v tabor. Tu so se zbrale že vse čete na odhod. Vrtélo se mi je v glavi ravno takó, kakor nekđaj v Ljubljani, ko sem prenočivši na sijajnem plesu v starem strelišči vračal se domóv spominjajoč se bližanja iz očij svojega razrednika. — V taboru pozvém pravi pomen ónih strélov v hosti. Tolpa sovražne konjice je napala našo na véliki cesti stoječo stražo 10. strélskega bataljona. Umeknila pa se je zopet po kratkem bóji. Očividno je bil njen pohod namenjen ogledu naših pozicij in čét. — Nikdar ne pozabim bridkostij te strašne nočí. Da ne govorim o gladu, o ponóčnem poslovanji na tuji zemlji, o slabem dežévnem vremeni, čudim se dandanes samó fizični zmožnosti človeški po trudapolnem dnevnem potovanji vso noč prečuti in naslednjega dné dostojno se biti s sovražnikom. A čudim se tudi sreči, da nisem prišel na pot, po katerem se je sovražna konjica približala, dasi sem zabredel daleč čez mejno črto naših prednjih stráž.

V taboru mi posluži strežáj s pičico črne kave in ruma in poročivši polkovniku o ponóčnih dogodkih stopim na svoje mesto pri četrti stotnji.

Hkratu odrinemo iz tabora, dobro vedóci, da se nam bode boriti s sovražnikom. Ukaže se nam korakati z vso pozornostjo, smeti nam ni niti bobnati niti na rog trobiti. Vsak vojak mora imeti nabito puško. Prednje in ob stranéh nas spremljajoče straže se izdatno pomnožé, da se prepreči zavraten napad.

Pot nas véde proti »Varcar-Vakufu«. Korakamo jedva jedno uro, pozdravijo nas že sovražne, poleg gozdnega roba na »Rogeljnem sedlu« nastavljene čete z gostim streljanjem. Za trenutek postanka na cesti dojde ukaz, da mora prvi bataljon posesti brda na levi ter polagoma avanzirati in če mogoče obkoliti sovražnikovo krilo.

Krasno, kakor domá pri vojaških vajah razvije se kolona prav pravokotno na cesto, ne menéča se za sovražne krogelje, katere nam pogosto zvižgajo mimo ušes.

Sovražnikovo streljanje pa je premočno, ne moremo dalje in moramo se ugnezditi in počakati, da pokažejo naši strélci, kaj znajo.

Meni prilika nakloni ugoden prostor na holmci, s katerega lahko opazujem ne le spredaj sovražnika, ampak tudi ob desni daljni razvitek naše vojske. Krasen prizor je to. Vrsta za vrsto prihajajočih čet se spušča v brzem teku na desno in na levo proti sovražniku v bój. Tam v zatišji se zbira naša konjica, tu za holmcem tovoré górske topove, na brzih konjih dirjajo ordonanci čez goro in plan. A kadar čujem v bójni vrsti stok in krik ranjencev, ko slišim strahovito preklinjanje naših vojakov na turške napadovalce, obide me strah in groza.

Pridruži se mi stotnik S, séde poleg mene, zapali smodko in reče šaljivo:

»Kakó se počutite?«

»Prav dobro ne!« odgovorim.

»Zakaj pa ne? Saj še nismo imeli prilike slišati takega mičnega koncerta, kakor je danes, odkar nam je zbolel preslavni naš kapelnik,« pravi stotnik.

»Kaj je res zbolel?« vprašam.

»Kaj pa da, tam v Stari Gradiški leží v bólnici,« odvrne stotnik.

»Ni mogoče! Mislil sem že res, kakor se je govorilo, da nam je ta mož pokazal petró.«

»Ali slišite, gospod stotnik, kakó čvrsto frčé krogelje nad nama?« vprašam dalje.

»Dobro, jako dobro jih slišim,« odvrne stotnik, »in baš hvaležen sem, da jih slišim. Le pazite, da jih boste tudi Vi dobro slišali in čestitam Vam, da imate dober posluh, če ne bi pač morali tóli bolj čutiti,« straši me moj predstojnik. »Ali tudi morebiti ni res, da je za naju tóli menj nevarnosti, kolikor več svinčenic slišiva frčati?« nadaljuje stotnik.

»Kakó to?« čudim se jaz.

»E, kaj Vam bom razlagal, saj ste že dozoreli do prave pameti, in lahko si mislite, da le óna krogelja se bo zavrtala v Vaše truplo,

katere ne boste slišali frčati, a druge krogelje naj Vam zvižgajo, da se mréna v ušesih krči, druge so nedolžne. Ali tedaj ni res, da čim več krogelj slišiva, tem menj nevarnosti je za naju?» šali se stotnik.

»Res je, gospod stotnik,« rečem, »prav dobro ste jo pogodili, zdaj pa se tudi več ne čudim, da vsaki taki zvižgajoči svinčenci naredim ponižen svoj poklon.«

»Tega se že še naveličate,« pravi stotnik, »kadar boste spaka bolj poznali. Danes, menim, ste se pač šele prvokrat seznanili ž njim.«

Po tem dvogovoru umolkneva za nekoliko časa, kajti zvižganje svinčenic je bilo že jako neprijetno. Mene to vznemirja in vprašam stotnika, če bi ne bilo umestno, da se premakneva na drug kraj.

»Ali se Vam ne zdí,« pravi stotnik, »da je sovražnikovo streljanje gosteje nego je bilo, vendar zvižganje svinčenic pojenjuje?«

»Dà, resnično je takó,« rečem, »ali čujem neko, kakó bi rekel, neko cekcékanje že prav blizu ušes in sliši se vedno gosteje.«

»Dà, dà, gospod poročnik,« odvrne stotnik, »kmalu imajo tudi naju na muhi. Pojdiva!«

In stotnik se hitro vzdvigne ter odide. Res so se jele svinčence blizu mene vrivati v zemljo. Krogelja priletí, pade tik roke, na katero sem vstajajoč se opiral, na tla, zdrсне in mi oškropí obraz z blatom. Sedaj pa skočim kvišku in grem za nekoliko korakov više, holmecu na grebén. Ozrem se v dolino in vidim tu naše v kotlinskem zatišji zbrane ulance, ki se z visoko vzdvignenimi sulicami ob desnem pritličji holmca baš spusté v naskok na levo sovražnikovo krilo. V tem trenutku se čuje prvi strél iz topa in naša godba zaigra cesarsko pesem. Iz tisoč grl zagrmí: »Živio Fran Josip!«

Stokratni odmev živio-klicev v gozdu, glasni krik »Allah-il-Allah« naših nasprotnikov, zvižganje puškinih krogelj, vrišč in piš ter razpokovanje šrapnélov — to je nepozaben prizor.

Godba umolkne, živio-klici utihnejo, tembolj razsaja pa bój. Sovražnik v dobrih pozicijah se ne gane ni za korak. Barjaktar z rdečo zastavo v roki oduševlja ljute sovražne čete. »Po njem!« čuje se v jednomer med našimi strélci. Dokaj pušek pomeri se nánj, a brez uspeha. Pomaknemo se za petdeset korakov dalje. Od zadaj čez naše glave priletí šrapnól, pade blizu barjaktarja na tla in se razpoči. Zdajci se zgrudi barjaktar smrtno ranjen v prsi. Svinčeni šrapnélov kósec mu je predril teló nad srcem. Mož je moral imeti veliko vpliva na Turčine, kajti takoj, ko je padel, jele so se sovražne čete pomikati nazaj proti Varcar-Vakufu. Barjaktar je bil res težko ranjen, ali še je živel, ko smo prišli mu blizu. Videl sem ga, kakó je vihtel po zraku samo-

kres v smrtni borbi in krčevito ga še stiskal k sebi, ko mu je infanterist s strélom v uho izpihnil zadnjo iskro življenja. Bòj je trajal póldrugo uro in niti nam niti sovražniku ni napravil dosti kvare. Osvedočili pa smo se, da ima nasprotnik dobro organizovano vojsko. Posamezne oddelke so vodili turški begi prav po strategičnem in taktičnem propisu, ukazovali so premišljeno in se podpirali med seboj vzajemno.

Naši nasprotniki so bili turški vstaši, ki so po nasvetu znanega Hadži Loje hoteli nam zabraniti vhod v Bosno. Znamenito je, da razven nekaterih imenitnih begov Bošnjaki nikakega pojma niso imeli o sili Avstro-Ogerske. Ko smo ujetim vstašem očitali bedaste njihove misli, da bi kdàj mogli se uspešno braniti nam, ker ima naš car »čuda askerov«, dejali so, da jih ima veliko, če jih je toliko, kakor jih ima Srbija. Da Slovani živé tudi v Avstriji, kakor v Bosni, to jim ni bilo doumno. Nazivali so nas navadno z imenom »Švaba«.

Števíla vstašev v bitki na Rogeljnem sedlu nismo mogli dobro ceniti, ker niso prišli strélci iz gozdnega roba na plano. Po razdalji sovražnikove fronte in po tem, da so strélci polagoma ostavljali bojišče ter po ovinkih izginili za mestom Varcar-Vakufom, šteli smo jih le oddelek vojske, ki ima namen, ogledati si bròj in priprave nasprotnikove. O tem smo se osvedočili že dva dni pozneje v krvavi bitki pri J a j c i.

Bitka na Rogeljnem sedlu, na sebi mala, bila je kàj velikega pomena. Ne le, da se nam je ukazalo brzo iti dalje ter sovražnika kruto napasti, kjerkoli ga zasačimo, postopalo se je odslej proti Bošnjakom strogo po vojnih zakonih. Še večje važnosti je bila bitka za nas, ker je nam razjasnila položje in nas postavila v pravo pravcato vojno razmerje.

S tem je bilo dognano, da pri okupaciji Bosne mora teči kri in da mirnim potem ni več doseči zaželênega smotra.

Rekel sem, da v prvi bitki na Rogeljnem sedlu nismo imeli znatne škode. Vender hočem omeniti dragega mi prijatelja, katerega je tu zadela smrtna kroglja. V bitki je pal nadporočnik Herman Doksat, rojenjá Postójinčan. Ko napravi »juriš« na Turke, udari sovražna svinčenica na daljnogled, ki mu je visel spredaj ob levi, takó nesrečno, da mu predere trebuh in mu mnogi stekleni kósci razmesarijo drób. Doksat je bil jak človek, čvrste postave in srčen vojak. Prenesli smo ga v Varcar-Vakuf v bólnico, kjer je preživel še dva dni v grozних mukah. Bolečine pa je trpel mirno, časih zaškripal z zobmi, na tolažila okrog postelje stoječih prijateljev pa vedno pevaje odgovarjal:

»Miruj, brate, srečen vsak,
Kdor umrje kot junak.« —

Izdihnil je dušo junaško. Pokopali smo ga na katoliškem pokopališču v Varcar-Vakufu in poznejša tamošnja posadka pijonirjev mu je poskrbela zgradbo gomile in primeren spomenik.

Po porazu na Rogeljnem sedlu so vstaši bojišče v lepem rédu zapustivši izginili po ovinkih, kakor sem povédal, za Varcar-Vakufom, razpršili se in v posamičnih krdelcih pritisnili nazaj k svoji glavni vojski, katera se je pomikala od Travnika sém proti Jajcu. Mi pa prešedši Varcar-Vakuf, pravo pravcato turško, od nesnage smrdeče mesto, utaborimo se na drugi strani.

Prvi bataljon 17. pehótnega polka razpostavi prednje straže. Takó me doletí usoda, da mi je tudi drugo noč prebiti brez spanja. Do skrajnega živca utrujenemu telesu pa ne pomaga niti dobra večerja, niti strah pred sovražnikovim handžarjem. Prosèč za nekoliko počitka zaradi neizrečene utrujenosti bridko čutim vojne zahteve ostrost, in stotnik mi kratko odgovori: »Nimam pravice Vam izredno olajšati službe. Idite na delo in storite, kar skromne močí dopuščajo.«

Šel sem, toda močí so me popolnoma zapustile. Omedlel sem in spominjam se, da sem vstal drugi dan, ko je solnce že visoko nad nami sijalo, iz kopíce rahlega sená. Kopíco je naredil pošteni sluga in tudi za zajutrek mi pripravil dobre juhe. Stotnik mi ni očital slabosti, ali še celó sladkega spanja, dasi je moral on sam prečuti vso noč. Opóludne, baš ko se pripravimo h kosilu, čujemo iz divizijskega štabnega stanišča znamenje, da se nam je združiti in v naglici zbrati na véliki cesti ter brzo odriniti proti trdnjavi Jajce. Hitro se odpravimo in korakamo v pozno noč do vasi Jezero. Onikraj te vasice, dve uri hodá od trdnjave, ustavimo se. Ni daleč do tja, ali trdnjavo po nóči pohoditi, v kateri je bržkone še sovražnik, ne bi bilo umestno. Nočujemo torej na planem za omenjeno vasjó. Vender se odloči oddelek drznih prostovoljcev pod poveljstvom poročnikovim, da bi se, ako mogoče, utihotapil v mesto in natančneje pozvédel o sovražnikovih nakanah. Dva vozá posede ta drzna četica. Vozóva zdrdrata, kmalu pa se vrneta. Četica je pozvédela, da v trdnjavi mrgolí vstašev, da pač stráž na to stran trdnjave nimajo razpostavljenih, zabita pa so mestna vrata in nihče ne more noter.

Poročilo je vznemirilo zlasti vojvodo Virtemberškega in že proti jutranji zóri je bilo, ko je ukazal, da se morajo straže na okrožji taborovem izdatneje pomnožiti. Vznemirjalo ga je menda tudi, da je bila jedna brigada njegove divizije še dan hodá za nami in da ni mogel računjati nánjo, ako nas prihodnje jutro napade močnejši sovražnik.

V taboru je sanjal to noč marsikateri vojak poslednji sèn in marsikdo se ni nádejal, da bode jutri obsoré že spaval smrtno spanje.

Za rana, jedva ko so solnčni žarki prešini góste, po širem obnebjí nakopíčene temne oblake, razpošlje vojvoda patroljo konjice, da si ogleda sovražnikove pozicije. Patrolja se kmalu vrne. Poročilo njeno nam obeta hud bój z močnejšim i ljutim sovražnikom. Tiho se zberemo in naglo odrinemo iz taborja. Pot nas véde na severnem brégu nad štiri kilometre dolzega, ozko stisnega jezera, ležečega v véliki dolini Lisine planine. Na levi stráni kipé v nebó strmeči hribi, na desni je jezero. Gora se dotika v vznožji prav blizu ceste, da se ni mogoče ogniti niti na levo niti na desno. Pogorje se spušča na konci jezera v prostorno kotlinsko dolino. Iz jezera izteka potok Pliva, ki se izliva na južni stráni trdnjave Jajce v reko Vrbas.

Korakajoči po cesti smo opazovali že iz daljave nebrojno število Turkov v belih košuljah, modrih ali rdečih hlačah, rdeče prepasanih s fesom ali večinoma s turbanom pokritih. Zmatrali smo jih sprva za radovédneže, ki so splezali na vršace v obližji trdnjavinem, da bi se radovali o bójnem viharji. Toda kmalu so se jeli pomikati dôli po pobočji. Sivi dím spredaj na levi stráni in močni pelotónski strél na holmčevem grebénu stoječih vstašev osvedoči nas, da je bilo poročilo naše konjice istinito. Streljanje iz pušek se razprostira hitro ob vznožji, po dôlu, čez jezero na óno stran po pobočji sosednega hriba. Kmalu se tudi čuje otlo grmenje iz turških topóv, ki so bili razpostavljeni nekoliko na planem, nekaj na obzidji in tik obzidja trdnjavinega.

Ko čujem trobente glas »Naprej v brzem teku!« hitro pogledam na uro. Ura kaže natanko tri četrti na devet. Kmalu smo na lici mesta, na katerem 10. strélski bataljon in nekatere stotnije 17. pehôtnega polka bijejo že prav vroč bój s krutim dušmaninom. Prvi bataljon 17. pehôtnega polka pride na bojišče v zadnji vrsti bojevnikov ter početkom bôja poskrbí vojnim četam rezervo.

Vstaški strélci so se ugnezdili za umetno ali po prirodi utrjenimi nasipi po vsi nižini in na podolji pred trdnjavo ter krčevito obtičali v svojih pozicijah skoro prav do konca bitke. Pritiskali pa so s pomočjo svoje rezerve zlasti na naše levo krilo, tja, kjer so stali naši Hrvatje. Tu so turški konjiki z ostrim handžarjem često napadali naše čete, dočim so imeli vstaši v središči in na levem svojem krilu najspretnejše strélce.

Pri nas so šli v bój v prvi vrsti 10. strélski bataljon, potem najstotnij 17. in dvanajst stotnij 53. pehôtnega polka (iz Zagreba), jeden oddelek ulancev in dve górski bateriji z osmimi topovi. Strélci

(iz St. Pöltena z zlatim bataljonskim rogom) na desnem krilu, Kranjci v središči in Hrvatje na levem krilu. Bilo nas je skupaj blizu 5.000 mož. Vstaši so bili mnogobrojnejši. Imeli so, kakor smo jih cenili in kakor smo pozvedeli od ujetnikov in tamošnjih prebivalcev, več nego 7.000 mož, mnogo konjice in šest Krupovih topov.

Ob najstih dopóludne se je odposlal zadnji oddelek naše rezerve v bój in odséhnal smo se borili dobro v svesti si, da, če se ne ubranimo sovražnika, dati nam je glavo pod ostrim handžarjem ali poskakati v jezero in ondu poginiti, kajti povrniti se po ozki cesti in tu sovražniku ubežati ne bi bilo mogoče. Za nami sploh tudi ni bilo nobene zaslombe. Tretja brigada, kakor sem že opomnil, bila je še daleč zadaj. Jaz dobim ukaz, da mi je iti s svojim stotnijskim oddelkom h gòrski bateriji št. III./XII., da ostanem pri nji in jo branim sovražnega naskoka. Baš ko se ji približam, začne streljati na sovražnikove topove, ki pa prav dobro odgovarjajo, dasi se je jeden njih zvrnil že po drugem strélu našega topa zaradi strtega kolesa. Proti koncu bitke so se umeknili tudi drugi topóvi, le jeden ne, ki je imel posebno srečo, da se mu ni bilo zgodilo nič kvare. Ta pa je tudi bruhal na nas granáte prav ponosno.

Ker sem prišel k omenjeni, na holmčevi rébri stoječi bateriji, da jo zaslanjam, dana mi je zopet prilika opazovati bójni hrup z ugodnega stališča.

Tu sta bila vojvoda Virtemberški in najvojvoda Ivan Salvator z vsem svojim spremstvom, ne meneča se za sovražne granáte.

Jako opasno je bilo naše stanje od najstje ure dopóludne do četrte ure popóludne. Vojvoda Virtemberški, vrhovni poveljnik, bleđi bolj in bolj, kajti ulanec za ulancem prijaše iskat pomóči v podkrepjenje levega krila. A zaman, vojvoda nima niti jednega vojaka, da bi ga poslal v pomoč. Toplo pa naroča sléharnemu ordonancu, naj naznani četam na levem krilu, da zmaga je naša, ako se tam zabrani vstašem, da nam ne pridejo za hrbet. »Moji Kranjci in moji Sanktpöltenčanje stojé v sredi in na desni kakor kameniti stebri, ki se ne omajó«. In tudi Hrvatje na levi so se bojevali hrabro, ali ne samó hrabro, tudi jako umno, ter so preprečili, da se ni uresničila sovražna nakana. Levo naše krilo se radi tega tudi neprimerno podaljša, kar provzroči, da se bójni red v sredi in na levem krilu na mnogih krajih pretrga. Topništvo naše je moralo tu s pomnoženim streljanjem preslepiti sovražnika, da, ako tudi zapazi pomanjkljivost pehóte, ne drzne se napraviti naskoka.

Najhujši bõj se vname ob jedni uri popóludne. V tem času napravijo vstaši močen »juriš« (»urá!«) na naše levo krilo. Marsikatera glava srčnih »Leopoldovcev« upogne se pod ostrim handžarjem, a tudi marsikateri vstaš se zgrudi od bajoneta preboden na tla. Hrabrost naših vojakov čudovito odbije ta kruti napad in odséhmal jamejo se vstaši umikati na ónem kraji ter se zbirati sredi bõjnih vrst. To se vé, da je naš vojvoda takoj ukrenil koncentracijo svojih čet, kar pa se je popolnoma zvršilo šele ob četrti uri popóludne.

Sovražnik vidèč svojo nezmožnost, ostavi polagoma bojišče. Dasi je bõj trajal skoro do šeste ure, vender smo zmatrali po ónem ljutem sovražnikovim naskoku, da se je odločila bitka nam ugodno. Sovražnik potem ni več postopal ofenzivno, tudi ni več pritiskal na naše levo krilo. V središči se je zbiral le zato, da bi se lože odtegnil z bojišča kajti tu je držala cesta v trdnjavo. Mnogi naših nasprotnikov so že ostavili bojišče, ko se spustí zadnja, toda srčna četica Turčinov ob šesti uri v beg. Grenka usoda pa doletí to četico. Zgnête se na cesti in nánjo se usujejo kroglice iz vseh naših pušek, in tudi naši šrapneli imajo tu smrtno košnjo.

Stotnija, katera nam je ónikraj jezera pokrivala desno krilo, dobro služi, ker iz skrivnega zavetja, hipoma s pelotónskim streljanjem udrihne po bežečih vstaših.

Poraz sovražnika je bil vseskozi popoln. Bežečemu smo vzeli vse topóve, veliko orožja, strelíva in zastáv.

V trdnjavo je zbežal manjši njegov oddelek, drugi so se razpršili. Toda trdnjava je slabo zavetje brez pravih orožnih pomočkov. To je uvidel sovražnik dobro in še tisti večer zapustil Jajce ter pobegnil dalje proti Karavli gori, najvišjemu prelazu tja proti Travniku. — Popisati hočem nekatere podrobnosti bitke.

Kot svedočbo človeške nebrižnosti za svoj život, srditosti in strasti omenjam podčástnika — Kranjca, — kateri je v prvi vrsti borèč in ne meneč se za svoje na levi in desni padle tovariše, vcepil si v glavo, pokončati nasproti čepečega dušmanina, češ, da je baš on tisti peklenski stròj, ki izpušča smrtonosne svinčence, da tóliko ubitih dragih prijateljev leží okoli njega. — Podčástnik poméri nánj. Prvi, drugi in tretji strél ne pogodi. To razkači strélca tembolj, ker mu dušmanin krepkó odgovarja s smodnikom, češ, da je šla kroglica mimo smotra ali da strélec ne zna streljati. Podčástnik se zarotí, da, ako dušmanina po četrtem strélu ne ubije, potem ga napade z bajonetom in na tak način tudi pogine, kajti osamljenemu neposredno

pred sovražno bôjno vrsto bi prevrtalo prsi na stotine krógelj. Pozorno si ogleda še jeden pot nasprotnika svojega in v glavi preračuna razdaljo med saboj in med njim, potem pozove vojake svojega rôja, naj dobro pazijo, kdaj se bode zgrudil óni zlódej! Hladnokrvno poméri — puška počí in tisti trenutek se zvrne Turčin nizdolu. »Poglejte ga, kako se je zvalil,« zavpije, »ta vam ne bo več kaše pihal!« zasmeje se in tovariši se mu grohotajo od veselja.

Na desnem brégu jezera ob vznožji hriba leží vas Zaskoplje. Zaskoplje, jedina vasica v obližji bojišča, ima kakih dvajset turških »kúč«. Iz teh so naredili vstaši trdnjavico ter v stene vsekali mnogo púškaric (Schiessscharten), skozi katere so nas kropili z gostimi kroglijami. Nad vasico se je ugnezdil neki vstaš takó spretno, da je pogodila vsaka njegova kroglja, kajti streljal je v jeden cel bataljon, v 1. bataljon, ki je stal početkom bitke spodaj na cesti v rezervi.

Naše topništvo je že obilo šrapnélov zmetalo v Zaskoplje, naši strélci se mnogo trudijo, da bi ustrelili vstaša, a zaman, ta se ne gane in vasíci ne škoduje niti jeden šrapnél ne. Kaj storiti? Dva prostaka si izprosita dovoljenja, da smeta čez jezero in ónikraj zavratno napasti vstaša. Poišeta si majhen, pod staro vrbo stoječ čolnič. V njem jadrata preko jezera in se zmuzata po ozki dolini gôri, da prideta malo više, kjer je čepel vstaš. Hipoma ustrelita drug za drugim, vstaš zbeží v vas in Zaskopljanje, misleči, da smo pred durmi, pobegnejo zapuštivši majhno število, katero se dalje brani. Po končani bitki zvečer se polastí oddelek naše vojske te vasí siloma, očisti pa neljubo gnezdo s tem, da postrelí vse, kar je bilo notri živega. —

(Dalje prihodnjič.)

Misli.

1.

V bodočnost slovaustva verujemo,
A vera jedino je puhla žrtva,
Za to naj bodočnost delujemo,
Kajti vera brez del je mrtva. —

2.

In delo brez vere neploden trud,
I to je pomisliti treba —
Zaupno bojujemo, če boj je i hud,
Pomoči nadjajmo se z neba.

3.

Pogumno naj vsak se bojuje,
Med nami ne bódi plahuna;
Adiuvat fortes fortuna:
V tem gaslu iščimo vzpodbuje. —

Y.

Spomini na okupacijo Bosne.

Ob nje desetletnici spisal Anton Svetek.

(Dalje.)

Druga slika v bitki je bil sivolasec, bošnjaški Srbin. Ta dobrovoljček je čutil prav neprijetno nasledke svoje lahkomišljenosti. Donašal nam je med bitko pravi Samarijan v méhu hladne pitne vode. Tudi meni je poslužil in jako sem mu bil hvaležen, da mi je ugasil žejo. Srčni starček se ni bal iti do prvih vrst bójne vrste, za zvižganje krógelj je imel gluha ušesa. Studenec, iz katerega je donašal vodo, vrel je za nami v precěj globoki dolini, ne daleč od kraja, na katerem so bile zdravniške priprave za ranjence.

Za nekaj časa ga privedó zvezanega trije vojaki. Prišedši do mene pade na kolena milo prosèč: »Gospodine! Ukaži, da me ovi askeri ne usmrtijo, jaču opet tirati dobro vodu.«

»Što si radil?« vprašam ga. »Za boga, ništa, šta bi h'telo biti Vam u štetu«, odgovorí mi obupani starček. Podčástnik in načelnik straže mi potem povésta, da je polkovni zdravnik ujetniku preiskal žepe in pri njem našel tri 'fiške' (patrone) ter nekoliko starega smodníka zavitega v kósec platna. Zdravnik je smatral te reči za prepovédano nevarno orožje — saj se je nedavno prepovédalo Bošnjakom nositi orožje — ukazal starca ukleniti in drznega vstaša ali še celó nevarnega ogleduha tirati pred vojno sodišče.

„Mogoče“, mislim si, „da je starec zvita lisica, a res je tudi, da nam je v hudi žeji postrézal z dobro vodo, torej nam služil v prid. Napišem listič, na katerem potrdim, da sivolasec ves čas svojega bivanja med nami ni storil ničesar sumnjivega, da pa nam je vodo nosèč pripovedoval mnogo zanimivih rečij o sovražniku, kar sem, ako se zahteva, pripravljen osebno potrditi. Ta listič dam Bošnjaku, ki mi v znamenje hvaležnosti poljubi plaščni rób. Odvedó ga potem v glavno stanišče. Pozvédel sem pozneje, da so siromaka stoprav po dolgotrajnem zapóru v Travniku izpustili.

Ob 4. uri popóludne, baš ko so jeli zbegani vstaši ostavljati bojišče, ko nastane velika gnéča ubežnikov na cesti proti trdnjavi, baš ko je treba našim četam z naglim streljánjem si zagotoviti lavoriko zmage, začne pohajati strelívo. Kakor drugim, ukaže se tudi meni, naj hitim k rezervni municijski koloni, kjer se mi izroči pet tovornih kónj in deset zabojev vojne municije. Municijo naložim na konje in

hajdi na bojišče, da jo razdelim vojakom. Krenil sem baš prek o krajev, na katerih je razsajal malo prej najhujši boj!

Žalostni prizori se mi pokažejo tu v tožni resnobi. Tam vznak leži mlad vojniki krvaveč iz prsne rane, oči obrne parkrat proti nebu in po globokem vzdihljaji jih zopet zapre za večno. Poleg njega je truplo podčastnikovo, kateremu je granáta odtrgala glavo. Nekoliko korakov dalje stoka vojak inteligentnega obraza, ranjen je v nogo in milo prosi, da bi ga kar najhitreje prenesli z bojišča, kajti zelo se boji, da bi mu Turki v naskoku ne odrezali glave. Na nosilih nesó poročnika Črnéta. Ranjen je v trebuh. Tovariš me milo pogleda, globoko vzdihne in podá mi molcé roko v zadnje slovó.

Da dalje ne opisujem prežalostnih prizorov, hočem le omeniti, da me je obšla velika tožnost in da so se mi ranjenci smilili tem bolj, ker nisem imel nobenega krepíla zánje, niti hladilne vode ne. Stopati mi je bilo pa tudi urno. Skrajni čas je bil, da sem pripeljal novega strelíva. Nekateri vojaki so imeli že popolnoma prazne torbice. Sreča, da je bil sovražnik že takó okléščen, da je mogel misliti samó na to, kakó bi se rešil popolne pogube.

Kmalu se poleže divji hrup. Na grádu trdnjave v slovó počí orjaški top starodavne dóbe, da se razlega otlo grmenje daleč na okoli, na sredi bojišča pa pade debela bomba, katera se zarije globoko v zemljo, ne da bi bila koga poškodovala.

Po bitki pri Jajci smo se zbirali do pozne nočí. Pehótni polk števí 53. posede trdnjavo, mi drugi pa se utaborimo pod njenim ozidjem. V bitki je bilo ranjenih, ubitih in ónih, katere smo pogrešali, nad 200 móž. Ujetih vstašev, med njimi mnogo turških nizamov, šteli smo okoli 600 móž. Ranjencev so iskali in nabirali po bojišči vso noč, potem jih prepeljali v bólnico v Jajci, mrtvece pa so drugi dan zagrebli prav tam, kjer so padli; v taboru niže mesta smo ostali dva dni.

Kakó Turka preslepi fanatizem, svedoči naj naslednji dogodek.

Po bitki drugega dné zjutraj, ob 8. uri je bilo, zmuza se drzen Turek vstaš, skozi gosto grmovje skrivaj, da ga niti pôlske niti taborске straže ne zapazijo, prav blizu do šatorov, v vsaki roki z jednim samokresom. Hitro se ozre po taboru in zapazivši šator glavnega stanišča, ustrelí tja zapóred iz samokresov.

Jedna kroglja ne pogodi, druga pa razdrobí pisársko orodje v šatoru in močno preplaši tam sedéčega častníka.

Zdajci nastane velika zmešnjava v taboru, ali bobnar tretje stotnije zgrabi prvo puško, ki mu je pri roki, pomeri in ustrelí Turka,

da se takoj mrtev zgrudi. Turek je bil mladenič kakih petindvajsetih let. Njegov oče se ni bal priti prosit dovoljenja, da sme sina sam zagrebsti! Zeló se je jezil, ali ne radi tega, da smo mu sina ubili, ampak da je bil sin premalo izurjen v streljánji.

Trdnjava Jajce, sezidana na podolgastem zaokrožnem holmci — odtod njeno ime — je mesto s 3.000 prebivalci. Na obódu za polovico obteka je potok Pliva, ki se na južni strani po precèj visokem slapu šumèč spušča v reko Vrbas. Delí se mesto v dva dela: v pravo trdnjavo ali grad na vrhu holmca, in v novo mesto, katero se je tekom časa sezidalo okoli gradú. Grad zapirajo močna, debela obzidja. V njem stojé poslopja, v katerih stanujejo samó Turki. V novem mestu na pobrežji in ob vznožji holmčevem je pa mnogo, gosto nakopičenih lesenih „kučic“ za kristjane. Trdnjava nima velikega pomena. Nadkriljujejo jo v obližji hribi, odkoder se dá s sedanjimi topovi brez truda porušiti vse obzidje.

Drugega dné po bitvi smo pohajali dosti po mestu in grádu. Ni mi treba praviti, da je tu kaj drugače, nego v Banjiluki ali Varcarovem. Puščoba pa je bila večja, ker je ljuti bój preplašil meščane, da so malone vsi pobegnili in s saboj odvêli, kar se je dalo.

Dné 10. avgusta se napotimo dalje proti Travniku. Poročila o sovražniku nam niso razjasnila, kaj nameravajo storiti poraženi vstaši. Pozvédeli smo šele pozneje, da se na bégu niso mogli združiti o načrtu daljnega vojevanja. Nekateri so se nam hoteli zopet v bran postaviti takoj na »Karavliji gori«, to je jeden dan hodá od Jajca. Drugi pa so zahtevali, da se vsi pomaknejo nazaj do Travnika, tam se ukrepé in nas napadejo. Ker ni bilo zloge, razidó se na vse strani svetá. Dejalo se je, da so se v bój prisiljeni kristjani o tej priliki maščevali Turkom ter da so streljali nánje. Naše vojno poveljništvo je moralo slutiti novega napada že na Karavliji gori; vsaj je bilo temu dokaz povelje, kakó postopati, da pridemo sovražniku, tam gori stoječemu, za hrbet. Napotili smo se tjá v dveh oddelkih. Večji oddelek je se pomikal po gladki cesti, a mi drugi njemu na levi smo plezali po visokem, gosto poraslem górskem grebénu. Dopóludne nam je povzročila gosta megla mnogo kvare. Po pečevji gori na vrh hriba v stari prales, kjer smo morali pogostoma drug drugemu pomagati, da je preplézal starodavna débla po viharjih izruvanega drevja, izgréšili smo večkrat pot, in vrsta vojakov se je večkrat pretrgala. Ako bi trobárji nam ne naznanjali v jednomér s svojim signalom, takozvanim »Kirchenruf« (počasi) prave poti, zašló bi nas pač mnogo, in v tedanjih časih, Bog vé, kakšne smrti poginilo.

Dospevšim na góro Húm odkrije se nam na desni proti jugu lépa romantična okolica. V solnčnem svitu se lesketajo tisočere kapljice, viseče ob robcih na brstji zelenih jelk. Zeleni travniki posejani s pisanimi cveticami in po nekoliko zlato rmeno klasje obilega žita pokrivajo prostorne brdske golíne. Bistri studenci šumljajo in mnoge ptice pojó vesele pesmi.

Zamaknenemu v sebe se mi zdí človeško življenje na zemlji kàj čudno! Tu dôli svobodno rajsko veselje, tu góri meč po krvi hrepenèč! Ali je misliti več protislovja? Dà, prirodna krasota, plodovitost zemlje nista mogli dosihmal privabiti moslima v svoj naróčaj. Daleč, daleč po zelenem brdu zrè okó, ali zaman išče človeške nasélbine. Semtertja zapazi redki dim, ki znači cigansko gnézdo. Dozdeva se mi, da se razprostira pred mano veličastno človeško mrtvišče — nasledek turškega jarma in nestrpnosti njegove. Na Húmu počivamo jedno uro. Potem korakamo neprenehoma do Karavlje gore. Tja dospevši najdemo posadko dvanajsterih zaptijev.

Ti nam radostno pripovedujejo, kakó so prisopeli vstaši na góro in kakó hitro so zopet pobégnili, da bi jih mi ne zalézli. Zaptiji so nam služili na daljnem pohodu za kažipote, v Travniku za zvrševalce v policijskih stvaréh.

Karavljó goro za hrbtom stopimo v dolino na ravno cesto in nočimo. Drugega dné, 11. avgusta, krenemo dalje. Na poti, akoprem se ni bilo prezeló bati sovražnega napada, korakamo prav pozorno in počasi naravnost proti mestu Travniku. Ob 11. uri dopóludne, ko se mestu približamo za pol ure hodá, ukaže nam vojvoda, da se ustavimo in pripravimo na bój, ako se nam mesto uprè. Razuméva se, da se to ni zgodilo. Toda slovesnega vzprejema, kakor v Banjiluki, nam tudi niso napravili meščanje, saj je Travnik pravo turško gnézdo v Bosni. Bil je nekđaj stólica bosenskega pašalika in morebiti takrat ličnejši. Mesto je sedaj blizu takó zancemarjeno in pustošno, kakor Varcar-Vakuf.

Pred našim prihodom so je zapustili mnogi Turki. Čudili pa smo se mnogobrojnemu številu Židov Španijolov, ki so v prazničnih črnih kaftanih nam prišli zunaj mesta naproti. Bilo jih je lépo krdelce pravih sladkáčev.

Razvrstili so se k različnim oddelkom naše vojske in z nami občevali takó prijateljsko, kakor bi se že poznali bogvédi koliko časa. Kmalu pridemo do mesta. Oddelek vojske je prekorači z godbo in z razvito zastavo, posede stari grad in konak (turško vladno poslopje) ter prevzame od turških nizamov vojaške postojanke. Tudi razpostavi

pôljske straže ónikraj mesta. Drugi oddelek posede véliko vojašnico, tretji ostane zunaj pred mestom v šatorih. Konjico in nekaj péšcev razpošljejo v okolico na rekognoskovanje.

S posedanjem mesta Travnika preneha uprav prvi del naloge, v bosenski okupaciji dane naši diviziji. Početkom odrejeni za garnizijo v Serajevu, skrčilo se je število combatantov kàj zeló in takó oslabljeni smo morali zaostati. Tudi drugi so bili vzroki zadržka. Dólenja Tuzla, Bihač, Maglaj so v zgodovino okupacije zapisani z rdečimi črkami. Mobilizovalo se je drugi pot in predno smo krenili na daljno vojno poslovanje, preteklo je več nego mesec dnij.

Ostali smo torej v Travniku. Življenje tu nikakor ni bilo jednolično, ali dobrega tudi nismo imeli ničesar, slabega pa veliko, kakor navadno tamdoli v tistih časih. Res je vojaško oblastvo skrbelo, da so iz Avstrije za nami pošiljali razna živíla, da so za nami potovali debelo pitani vóli, ki so nam služili s slastnim mesom, da so se za nami vozili nebrojni z živežem naloženi vozovi, s katerimi je imela ariergarda dokaj truda in kvare, da so bile tudi naše rekvizicije pri kmetih izdatne, ali za prvi čas našega postanka v Travniku je bil vsakdanji živež, katerega smo dobivali iz vojaške zaloge, skoraj premalo izdaten.

Res smo bili vedno gladni, to mirnovéstno trdim, ker nasititi se nam ni bilo mogoče za več nego za jedno uro. Jedva se je dela žlica iz rók, že smo željno gledali po torbica, da bi našli kakšen kósec sira ali klobase, kar bi že bilo.

Umévno je to zlasti ónemu, ki je v svojem življenji prebil hudo bolezen. Dobro se spominja, kakó je okrevajoč rad in obilo jel. Mi smo prišli v Travnik pravi koščenjáki, ravno takó kakor bi se baš zdravili za prebito vročinsko boleznijo. Mesó nam je pošló s telesa in po vitki rásti so se odlikovali posebno óni, ki so se prej bahali z obilim trebuhom. Bili pa smo sicer dovolj krepki, in mladi naši želodci so prebavljali čudovito lahko vsako skorjo bodisi svežega, bodisi plesnivega suhorja. In ker je nam po prirodnih pravilih po težki bolezni ali po dolgotrajnem trudu razven počitka treba dobrega in obilega živeža, da se okrepčamo, ni utemeljeno, če se nam očita, da smo bili požrešni. Še nekaj je bilo, kar je nam vzbujalo veliko nejevolje. Vozovi, kateri bi nam imeli v Travnik pripeljati domačega vina, zaostali so za nami in tri tedne smo pogrešali žlahne kapljice! Vozovi so imeli menda slaba kolesa, katera so se rada potirala, reklo se pa je, da je to zakrivil zavrtni napad vstaški na Banjoluko dné 14. avgusta. Res da smo prišedši v Travnik pri tamošnjih trgovcih takoj izpraznili vso

vinsko zalogo. A ker so Srbi tedaj le malo tržili z vinom, Turčini pa čisto nič, umeje se, da nam je to vino zaleglo samó za par dni. Plačevali smo je pa z dragim denarjem. Za steklenico, v kateri je bilo po tri četrtinke litra navadnega ogra ali hrvata, dajali smo po jeden goldinar. Požlahnjeno vino smo plačevali steklenico po dva, po tri in tudi po štiri goldinarje. Jedina črnina dalmatinskih trsov je bila fina in nji cena primerna. A pozneje so tudi to kvarili.

Ker nam vojaško oskrbnništvo ni dajalo vina, dobivali smo rum. Toda rum nam nikakor ni vzbujal veselih čutov. Vojaki zánj niso marali. Bili so pač mnogi še iz óne dôbe, ko so vaški fantje pod lipo ugaševali žejo s poličem vina in ne s »frakeljnom« žganja, kakor dandanes.

Ko so pozneje pripeljali vina v Travnik in smo se malo okrepčali, bilo je tu vse drugačno življenje. Kmalu so se ugladila grla in zvečer v hládu smo čuli prepevanje národnih pesmij v pritličnih kočah, katere smo poseli v mestu.

Rekel sem, da življenje v Travniku nikakor ni bilo jednolično. Dasi je bilo dôkaj pôsla na mnogobrojnih stražah, napravljali smo izlete v okolico ali še dalje na deželo in rekvirovali govéd, teličke, koštrunčke, kozličke, gosí ali race, žito ali ôves, krompir i. dr., navadno vse vzeli, kar smo zasačili, pa tudi pošteno plačevali. Parkrat so nas poslali na lov glasovitih turških begov, ki so posredno ali neposredno podpirali vstaške čete. Mnogokrat pa smo šli iskat skritega turškega orožja. O takih prilikah se nam nikdar ni dajalo denarja za plačevanje turških pušek, sabelj, samokresov i. dr., pač pa strogo povelje, da nam je poleg orožja v glavno stanišče privésti tudi dotične lastnike.

Kakor znano, imeli so za turškega vladanja Bošnjaki, razven raje, dovoljenje, nositi orožje, kakor n. pr. pri nas Dalmatinci. Bošnjaki so čislali orožje svoje nad vso drugo opravó, sevéda so obračali pozornost svojo bolj na lepoto in dragocenost orožja, kakor pa na tehnično zvršenost. Ni čuda, da so nam ujeti vstaši pogostoma izročali prav lične z zlatom in srebrom kovane, toda na kresílo narejene puške, katere so jim baje rabile v borbi. Vsak Turčin je imel, če ne drugega, gotovo pa lep handžar za pasom. Imoviti begi so se bahali s handžarji najfinejšega damaščanskega jekla z močnimi, od slonove kostí zdelanimi ročaji, opisanimi z dragocenimi kameni in v jeklo rézanimi arabeskami, potem s srebrom bogato kovanimi samokresi za pasom.

Pri razoroževanju zaplenili pa nismo izjemno takega za okó lepega, ali za rabo nesposobnega orožja. Dobili smo tudi mnogo pušek narejenih po sistemih najnovejše dôbe.

Francoska šašepotica poleg pruske iglice, ruska krnka poleg avstrijske vancelnice, šnajderica poleg vinčesterice repetirke — vsi sistemi so bili zastopani.

Že po prvi bitki na »Rogelnjem sedlu« prišel je od vrhovnega poveljništva ukaz, da se mora razorožiti bosensko prebivalstvo. A ker nam je sovražnik sedel na tilniku, nismo mogli misliti na to delo, predno nismo uničili njegove sile.

Proglasil se je »preki sud« in takoj, ko smo dospeli v Travnik, objavil se je poziv na vse bosensko prebivalstvo, da mora tekom jednega tedna oddati in izročiti nam orožje, če ne bi se proti njemu, kdor bi prikril ali ne oddal ga, strogo postopalo po vójnem zakonu. Ker se pa za oddano orožje ni obljubilo nikake odškodnine, umevno je, da je ta poziv provzročil splošno nejevoljo med Turki. Ne menèč se za strogo povelje in ne gledé na usodopolne nasledke neubogljivosti, poskrili so nekateri Bošnjaki orožje po samotnih krajih ali pa je zagrebli v zemljo. Preverjen sem, da še sedaj mnogo orožja leži tam doli skritega, zlasti pod zemljo. Prvih sedem dnij po ónem pozivu je pošiljalo vojaško oblastvo samó po stotine vóz v okolico in v daljne kraje. Vsak večer se jih je pripeljalo polnih naloženega orožja nazaj. Nakopičilo se je napósled orožja tóliko v Travniku, da v prostornem grádu, kamor so je spravljali, niso zadoščevale shrambe.

Po minulem róku so se jele razpošiljati nalašč za to organizovane pregledovalne vójne čete, da so preiskale nekatere vasí po deželi in se osebno preverile, da Turki nimajo skritega orožja. Takó n. pr. sta šli dné 17. avgusta 3. in 4. stotnija domačega pehótnega polka pregledat dve uri hodá od Travnika oddaljeno vás Bila. Krenili smo tja ob 1. uri popółudne in baš ob času obkolili vás, ko so vašcanje že večinoma odšli na pólje. Preiskali smo kučo za kučo prav na tanko toda zasačili nismo najmanjše oróžne stvarce.

O takih prilikah kakšen poseben dogodek ni bila nenavadna reč. Mnogokrat smo imeli kako prasko s Turki, četudi ne neupravičeno. Takó je bilo dné 17. avgusta v Bili, kjer je tekla kri, ne da bi bilo treba. Sredi vasí je stanoval knez Rešid-beg, star mož, a strasten čuvaj svojega harema. Nadporočnik St. bil je vročekrven človek, ki je poslal njegovo dušo v Mohamedov naróčaj. St. pridružil se nam je svojevóljno bržkone nadejé se, da se mu posreči pri taki priliki oceniti junaštvo svoje. Jedva smo dobro zajeli Bilo, zasledil je knežjo kučo, odprl s silo hišne duri in zahteval sloboden vhod v harem. A Rešid-beg, izgovarjajoč se, da mu tega po koranu ni smeti privoliti, stopi pred sobna vrata. Nadporočnik, mislèč, da ga hoče Turek napasti,

zgrabi revolver in Rešid-beg se zgrudi po drugem streljaji smrtno ranjen na tla in v kratkem času izdihne dušo.

Strél je privabil mnogo vaščanov h knežji kuči. Riščanje ugle-davši mrtvega bega, vzkliknili so od veselja rekoč: »Eto, starac, Bog je sudio; raju poklonio je Turčinu, da mu sve čini, a sada Turčin sam dati mora glavu!« —

Rešid-beg, zeló imovit beg in knez Bilske občine, bil je strah kristjanom. Strasten skopúh nenavadno prebrisane glave, stiskal in odiral je rajo do skrajnega uboštva. Rabil je tudi nečloveške kazni. Bičanje kristjanov je bilo njegovo veselje, pri katerem se je rad izražal: »Hoće Bog, da ovo ćuti gjaver dobro«.

Starca smo izročili štirim jakim dečákom Riščanom, da ga prenesó v Travnik. Ni jim bilo treba nosil. Mrliča sta prijela dva za nogé in ga za nami vlekla, da se mu je po tleh drsalo pol života in je glava tolkla ob cestno kamenje. Naš načelnik, zapazivši mrtvaško skrunitev, grozno zarenčí na Bošnjaka ter jima prepové, dalje se pečati z mrtvecem. Žalostna oddasta ta pôsel trem svojim tovarišem. Ti nalože truplo na rame in je tirajo brez postanka do Travnika. Tja dospevši se načelniku našemu zahvalijo za častni jim prepuščeni pôsel in veselo upajoči, da se zakoplje z Rešid-begom tudi šiba njegova, poslové se prisrčno od nas. Drugega dné presenéči nas novica, da se je dal ónemu nadporočniku, ki je usmrtil Rešid-bega, »consilium abeundi« iz Bosne. Ubòj ni bil upravičen. —

V nedeljo, dné 18. avgusta, praznovali smo rojstveni dan pre-svetlega našega cesarja. Vsi vojaki garnizije v Travniku smo se zbrali na prostornem mestu pred véliko vojášnico. Tu se opravlja božja služba in molitev za blaginjo vladarjevo in mnogobrojno število kri-stjanov je prihitelo od blizu in daleč, da se je udeleži. Hromi starčki, matere svoje dojence v naróčaji, krepki dečáki in zale deklice molijo pobožno molitev v proslavo novega carja in v zahvalo odrešenja izpod turškega jarma! Ko po prvem evangeliji zagrmí glasni strél z gradú in v frančiškanskem samostanu ónikraj mesta v »Dolci« zazvoné zvonovi, čujemo glasno plakanje nebrojne raje, kateri lica porosé gorke solze, solze veselja zaradi razveze turških spón. Po službi božji se razkropí ljudstvo in se razide po mestu. Mi se vrnemo v vojášnico in za opó-ludne osnujemo skupen obed na vrtu poleg konaka. Semkaj pride izbran cvet srbskih deklet in mladeničev, ki se bavijo plešoči kolo s petjem národnih pesmij.

Občudovali smo krasno deklíško opravo. Na glavi čepica s po-zlačením robom in na njem nebrojni dukati; leskeči se telovnik pre-

vlečen s srebrnimi vrvicami kaj lično pristoja krepki mladeži. A neukusno je mahadrálasto krilo in opanki na nogah niso baš za ples izumljena obuvala.

Dasi je bilo na vrtu obilo jedí in pijače in na svobodno razpolaganje, dasi smo se mnogo trudili gostom svojim postrezati z žlahno kapljico, vendar nobeden izmed njih se za to ni dosti zmenil. Zánje je bilo veselja dovolj, da so smeli se prosto gibati na ónem kraji mesta, kamor se pred našim pohodom ni ozreti niso smeli. Nasprotno smo se mi radovali, da smo si zopet z vinsko tekočino poplaknili grla in si ogreli živce. Pijača nam je ugajala tem bolj, ker sod črníne, katero smo popili, poslal se nam je brezplačno iz glavnega stanišča.

(Konec prihodnjič.)

Belokranjsko kolo

in nekoliko drugih národnih pesmic in iger z razlago.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

V. Slavonsko kolo.

Stari Matija Ant. Relković, ki je že pred 127 leti hudo šibal slavonske razvade v znameniti svoji knjigi ¹⁾, piše zbadljivo, kako hodijo ‚mlade i divojke‘ v turško šolo (»kolo«) baš o svetkih in nedeljah. Čim se zazna o takih dnevih beli dan, vstane ‚divojka‘ že s postelje, gre na vrt, natrga si rdečih róž, okraši se ž njimi pa hajd' . . v »kolo«! — Nekatero matere izpremljajo ljube hčerke celó do »kola«, želéč videti, kako bodo v kolu skakale vsaka s svojim ljubljencem ter želéč čuti, kake pesemce se bódo pevale. Kadar se začne kolo sukati počasneje, naglo priskoči mati izza kola, ter popravlja hčerki robce in drobno nanizane bisere (»djendane«) na vratu itd. Ko se pa zavrti kolo ‚v troje‘, ²⁾ poskakuje materi srce od

¹⁾ »Satir ili divji čovik«. Dresden 1761. Ista prva izdaja je izšla v graunesih, in to v zapadnem (ikavskem) narečji; četrta pa s skrajšanim naslovom: »Satir« v Oseku l. 1857. v južnem narečji (sedanjem hrvatsko-književnem jeziku), razven nekoliko besedic, ki so morale ostati v prvotni ikavski podobi zaradi sloga (rime).

²⁾ »Kad se kolo u troje zaniše« (= zaniha); — zanihati se, sich in Schwung, Schwingung setzen; tudi belokranjski: nihat koga v. impf.: schaukeln; — se, sich; zanihati (koga) v. pf.; — se, sich, kakor zgoraj.

Takó je stala n. pr. pošta iz Ljubljane v Trst za osebo 20 frankov 68 centimov, na Vrnsko 10 fr. 34 c., v Kostajnico 36 fr. 55 c.; v tem pa pristojbine za postiljone sevéda niso še vštete. Zopet moramo tu opomniti, da je imel denar takrat veliko večjo veljavo, kakor danes, in da tisti prave cene ne ugame, kdor šteje tedanji frank po denšnjem borznem kurzu; sicer pa bi bile te cene tudi takó sojene visoke dovolj.

Takó so uredili Francozje pošto na Slovenskem l. 1811. Leta 1812. lotili pa so se tudi uredbe tekúnske pošte (Postenlauf, Couriers); to je bil nekak korak nazaj, kajti po vélikih državnih cestah na Kranjskem so pisma že za Valvasorja če ne že vozili, pa vsaj na kónjih prenašali; le po postranskih ali menj važnih poštnih cestah so se pomikali pótje in tekúni. Tekúnsko pošto so Francozje uravnali takó, da je iz Trsta prihajala vsak dan, iz Dalmacije in Górenjega Koroškega pa le po dvakrat v tednu, iz Novega Mesta, Karlovca, Kostajnice, Reke, s Francoskega, iz Italije in Goriškega po trikrat, nemška pošta pa preko Vrnskega po štirikrat v tednu. ¹⁾

Ko so prepodili Francoze s Kranjskega, ostale so njih naredbe še dolgo veljavne, nekatere celó do najnovejšega časa, v katerem pa se je pošta popolnoma prelevila ter dosegla tudi v Avstriji svoj vrhunec.

Spomini na okupacijo Bosne.

Ob nje desetlétnici spisal Anton Svetek.

(Dalje in konec.)

solnčnim zahodom se gôstje poslové in mi se vrnemo v vojašnico.

Drugega dné za rana doide nepričakovano povelje. Ukaže se nam, da se požurimo z menážo in se pripravimo proti póludnevi na odhod, kam ? povédali nam niso. Prvi bataljon 17. pehótnega polka, deseti strelski bataljon in jedna górska baterija se zberemo pred vojašnico in točno ob 12. uri odrinemo proti »Koblji glavi«, precèj visokemu vrhu, pod katerim izvira studenec v Bosni mnogočislane slátine. Med potjo pozvémo namen pohoda svojega. Čudno se nam je zdelo že prej, da nam takó resno delo prikrivajo, a sedaj smo majali z glavami, češ, da nas vedó v klávnico, iz katere niti jednega lasú ne prinesemo nazaj!

¹⁾ Dimitz l. c. IV. 340.

Pohodu namen je bil, hitro predreti proti Livnu in se trdnjave polastiti. Jedva prispemo do vznožja Koblje glave, kar pridirja ulanec za nami in ne oziraje se na dolgo vrsto po cesti gredočih vojakov, hití v divjem skoku, da izpod podkvâ razburjenega konja švigajo iskre, naravnost proti nadvojvodi Ivanu Salvatorju, da mu izročí dva lističa.

Nadvojvoda Ivan, poveljnik naš, ukaže brž, da se ustavimo in skliče potem vse častnike prédse, katerim čita brzojavko, od fcm. barona Filipoviča iz »Sarajeva« poslano, blizu takó-le: »Po vročem bóji se nam je danes posrečilo (dné 19. avgusta) ob 11. uri dopóludne vzeti Sarajevo. Mnogo so trpeli vojaki, ker so si morali uhod v mesto priboriti hišo za hišo.«

Ta novica nas je jako razveselila in kadar smo jo naznanili vojakom svojim, zazveneli so glasni živeli-klici od prve do zadnje vrste na tovariše v Sarajevu. O drugem lističi nadvojvoda ni izpregovoril niti besedice. Moralo pa je biti nekaj nujnega in važnega napisano, kajti jemal ga je večkrat iz žepa, čital in ga zopet potisnil nazaj. Ugibali smo mnogo o skrivnosti. Tisti, ki so se šteli med najmodrejše, dejali so, da ta listič za nas ne pomenja ničesar drugega, kakor vsem gotovo dobro došlo povelje: »contra ordre«. Res smo se prihodnjega jutra vrnili v Travnik. Mogoče, da se je v kratkem času našega pohoda natančneje pozvédelo, da ima trdnjava Livno premočno posadko in da bi nas pohrustala lahko, kakor mačka miš. Mogoče tudi, da je pismo prišlo od Filipoviča in da je bil on zoper to ekspedicijo.

Resnica pa je, da je bilo v tistih dnéh 5000 do 6000 vstášev s 24 topovi v Livnu in da smo mi imeli samó 2000 móž s 4 topovi.

Nočili smo na Koblji glavi. Jaz s svojim oddelkom sem poskrbel véliko stražo stoječo pod vasíco Šenkovič. Odredil in razdelil sem patrolje, ogledal si nekoliko kraj, kateri je spadal v področje straže moje, in potem sédel k tlečemu ognju za véliko stražo.

Kmalu potem mi odposlanec iz tabora prinese poveljnikov ukaz, da moram pregledati vas Šenkovič ter zapleniti orožje, katerega morebiti še niso oddali vaščanje.

Na véliki straži, navadno sestavljeni iz četrтинke stotnije, v vojnih časih torej okoli 50 móž pod poveljstvom jednega častnika, nahaja se dosti pôsla in gibanja, da se človek nikakor ne dolgočasi. Obično se razpostavi vélika straža na važnem kraji blizu ceste, vasí, na nizkem holmci ali na rébri večjega hriba.

Bosna je večinoma goráta dežela, pokrivajo jo širne goste šume, v katerih se vidijo debela pradebla. Po górskih zarézah in po dolinah se spuščajo mnogoštevilni bistri studenci nizdolu in napajajo male ravnine in kôtlaste dolí, na katerih leží po debelo plodovita zemlja in črna prst. Večkrat smo s sabljo vrtali v tla radovédni, kakó globoko seza humus, mnogokrat smo zabôli sabljo skoraj do ročája, ne da bi bili prišli do ilovice ali do peščéne zemlje.

Vélike straže so stale navadno tudi v gozdu ali vsaj blizu gozda in to je bilo za nas jako ugodno. Drv za kurjavo nam ni bilo daleč iskati, vode za žejo in za kuho pa tudi ne. Na vélikih stražah se nam je dalo privoljenje kuriti in kuhali smo tam tudi svojo jed, in ker se je okoli ognjišča sukalo vedno po več kuharjev ter naši krajáni baš niso bili skopi z burkami in šalami, imeli smo zmerom dosti smehú in zabave. Sicer pa je bilo poslovanje mučno zlasti zavoljo tega, ker ni smel vso noč nobeden zatisniti očesa.

Vélika straža je morala vzdržavati po tri ali štiri pôljske straže, vsako po šest do devet móž, razven teh pa je morala razpošiljati patrolje, katere so bile po pet do šest ur na nogah ter so preiskavale okolico. Na véliki straži je bil sléharn vojak polovico časa uprežen v ostro, véstno službo.

Na véliki straži, ki je stala sredi pobóčja na hribu pod vasjó Šenkovič dné 19. avgusta, zavrtil se je kazalec na žépnici že daleč proti pôlunoči, ko smo odkuhali in odvečerjali. Tiho in mirno je bilo, vojaki so poséli ali polégli okoli tlečega ognja, podpirali glave, in, da se izognejo zaspancu -- pušili tobak. Semtertjà med vojaki se je slišala kaka smešna burka ali pa sta jo pogodila bóbnar in trobár ter dovtipno podkurila svojim tovarišem, ne da bi jima bilo treba dati novega polena na ogenj.

Pokanje vej v grmovji zdaj gôri, zdaj dôli, zdaj na levi, zdaj na desni stráni, dokazovalo nam je da patrolje ne mirujejo, temveč pa, da opravljajo vestno svojo službo. Zdajci čujemo na okrožji predstraž zgoraj nad sabo glasno nazivanje takraj vasí stoječe pôljske straže: »Halt! Wer da?« in zopet »Halt! Wer da?« na to se oglasi nekdo, a besede nam niso bile razumne. Preteče četrťinka ure in na levi stráni čujemo močno lomáščenje v grmovji, katero se približuje nam. »Kdo je?« zakričí blizu mene sloneči vojaški vodja. Nobenega odgovora. Rdeči žarki tlečega ognja pa fenomalno obsijejo tri velikáne, noseče na glavi in na pléčih težko naložene zavoje. Nismo se jih sicer ustrašili, kajti uverjeni smo bili, da zlò kanéči tihotapci se ne morejo takó lahko priplaziti do nas skozi predstraže, vender se je nam tudi čudno

zdelo, da bi nas pohajali nam prijazno naklonjeni Bošnjaki v takó pozni nôči. »Kdo je?« zavpije še jedenpot vojaški vodja in skoči k piramidi po puško. »Ja, gospodine!« odgovori sedaj spredaj korakajoči velikán. »Šta hočeš?« vpraša ga vojak. »Imam jaja, sira, kompira, hleba, mleka, masla, šta ću ti pokloniti?« odvrne Bošnjak. »Dobro, hajdi amo!« velí mu vojak. Sedaj se približajo vsi trije velikáni in odložé svoje tovóre póleg ognjišča. V zavojih je bilo res polno raznovrstnega živeža, tudi mnogo sadja. Naši vojaki so se kaj oveselili take radodarnosti, nabasali so si polne žepe in krompir pekli do ranega jutra. Bošnjaki so bili Šenkovičanje. Razgovarjali so se z nami delj časa. Posebno radovédni so bili o bodočih davkih, katere bodo morali plačevati novemu carju. Mi, se vé, mogli jim o tem nismo ničesar zagotovljati, vrnili so se torej, kakor se mi je dozdevalo, ne posebno veselega srca nazaj v vas.

Potem ukrenem vse potrebno, da se pripravimo na pohod, ali bolje, na napad vasí Šenkovič.

Po nôči jasno nebó se je jelo proti jutranji zôri preprézati z lehkimi meglícami zlasti na vzhodu. Kmalu po 4. uri se prikažó prvi solnčni žarki in oblijó nas stoječe v bôjni vrsti. Na dano povelje so prišle vse razpostavljene patrolje nazaj, da se udeležé napada. Razdelil sem število vojakov v rôje po štiri in po pet móž in vsakemu določil in obrisal njegovo nalogo.

Zdajci na dano znamenje s piščalko planemo v vas, obkolimo in preiščemo kočo za kočo. Jaz s feldvebeljem in tremi možmi poiščem knéžjo hišo, stoječo sredi vasí.

Oni kraj doline na Koblji glavi so naši tovariši še sladkó spali, ko smo mi že delali in so Šenkoviči imeli neljube svoje góste.

Duri knéžje hiše so bile rahlo priprte. Stopim v vežo in odprem sobna vrata na lévo. Kam sem prišel? Kakšen čuden pogled tu po sobi? Ni dvojbe, da stojim v turškem svetišči, v — haremu! Po tleh so razgrnjeni lepi turški prti in na njih ležita dva v belih ruhah od nog do glave zavita človeka. Približavši se čujem lahko smrčanje in misleč, da ležeča človeka spita, pripognem se k njima ter ju z rahlim sunkom povprašam, če ni že čas vstati. Zdajci zakričita ženska glasova na pomaganje in krik privabi kneza iz podstrešne sobice. Mož preplašen ni védel kaj storiti. Očita mi z ostro besedo nezakonitost pohoda in zahteva od nas pojasnila in opravičenja, ker se drznemo siloma vlomiti v harem. Hladnokrvno, toda odločno ga zavrnem in mu razjasnim v kratkih besedah, da je pač on gospodar haremov in vsega, kar je v koči, samó orožja ne, katero ima spravljeno. Ker mi

na tanko ne poznamo mesta, kjer leži orožje, šli smo ga iskat baš tjà, kamor je od duri sèmkaj pot najbližja. Mož pa je bil jako srdit in o orožji ni hotel védeti ničesar. Pokažem mu torej na svoj revolver ter zažugam, da ga ustrelim, ako nam hitro ne izročí skritega orožja, Knez, ki je bil več nego za jedno glavo višji od mene, pogleda me zaničljivo in premeri od nog do glave. »Šta trebaš oružja, ko je imaš sam, molim te, gospodine?« vpraša me sarkastično. »Svoje imam, jaću itak tvoje, kažu ti, Turčine,« in mignem vojakom svojim, naj napnó na puškah peteline. Vojaki, bliže stopivši, taknejo se možá malone z bajonetom. Glasni »rrrk«, »rrrk«, čudno petelínje petje na puškah, prestraši kneza, da otrpne in prosi milosti. Poudarja pa vedno, da nima nobenega orožja v hiši.

Ko na tleh ležeči ženski čujeta resno žuganje, začneta jokajoči se kričati s pretrganim glasom: »Hočete šutiti«, zavpijem srdito, »neću nijedne štete raditi v kući, a kažu vam, da izbacnem Turčina i zapalim mu kuću, kad mi ne preda oružja!« —

Potem nastane mir. Ker mi pa knez še vedno zatrjuje, da nima orožja, pregledamo police, v steno narejeno dolbino — miz in stolov ali omár po turških sobah ni — in razna, po tleh ležeča orodja. Napósled vprašam gospodarja, če morebiti nimata v ruhah zaviti ženski skritega orožja, in stopim bliže ležišču. Jako radovéden sem bil, kaj poreče Turek, ako ukažem, da se tudi ženski preiščeta. A že v tem, ko sem stopil ležišču bliže, zamahnil je Turek z rokama, češ, da tujenja meni vsaka pravica. »No,« rečem mu, »bodisi, nečemo se tekniti teh biserov, katera se po vašem zakonu morata tebi lesketati ‚hiljada dana‘, da je ne izbacneš iz svojega dvorca, a uveriti se venderle hočem, kakó daleč seza tvoje resnicoljubje. Ne bodeš me prekanil, durak«, mislim si, »prav lahko je, da pod ruho ali pod prtom leži kakšen dragocen handžarček, kateri bi v poznejših časih spominjal nas tvojih krasotic.«

Reči moram, da početkom sam nisem védel, kakó bi uredil preiskovanje, da bi se ne teknili žlahnega ženstvá, in kakó bi se ognil zahtevanju, da imata ženski odložiti zunanje povóje. Položaj je bil záme in zlasti za ženstvá jako resen, delo za nas preopasno. Razdraženi Turek, Bog vé, če bi se ne spustil váme! Ubòj bi bil neizogiben in nasledek — dolga, neprijetna preiskava pred vojno gosposko. Ukažem torej, naj ženski vstaneta, da pogledamo po ležišči in pod prt. To se zgodi, a našli nismo ničesar.

Potem gremo v sosedno sobo, v prvo nadstropje in preiščemo hram, v katerem je bilo spravljeno staro orodje. Tu najdemo res

jeden samokres. A bil je zelo pokvarjen, imel je cev pohabljeno, v držalu je tičalo še nekaj lesa. Vender je bil samokres meni jako po godu. Rabil mi je za »corpus delicti« proti knezu in v dokaz o razoroženji vasi Šenkovič pri nadvojvodi Ivanu Salvatorji, kajti drugega orožja vsi vkupe nismo našli tamkaj.

Očitaje knezu, da je ležnjivec, pretèč mu s strogim kaznovanjem, ostavim kočo, pri kateri so se zbrali že vsi moji vojaki na odhod.

Vrnivši se v tabor, poročal sem nadvojvodi Ivanu o dogodkih v Šenkoviči ter mu izročil zaplenjeni samokres. »Res dragocen plén to«, rekel je in to je bilo dovolj, da so si ga ogledali vsi častniki. S Koblje glave smo se vrnili, kakor sem že opomnil, nazaj v Travnik, kamor smo dospeli zvečer po grozni nevihti.

Dné 24. avgusta o pólnoči alarmuje se prvi bataljon 17. pehótnega polka. V Travnik je prišel ovaduh, izdajalec Omer-bega, v katerega službi je bil hlapec.

Omer-beg, imovit Turek, ali fatalist non plus ultra, harambaša na slabem glasi po vsi Župi in Posavini, zapovedoval je več nego 300 orožnikom. Ubil je zavrato in oplenil nedavno pred prihodom naše vojske blizu Doboja laškega konzula Lovrenca Peroda. Perod se je tačas vračal iz Rima na poslaniško svoje mesto v Sarajevo.

Grozodejstvo Omer-begovo je bilo tem bolj obžalovanja vredno, ker se je takorekoč zvršilo pred našimi očmi. Vojnemu poveljništvu je bilo treba obračati na ta dogodek vso pozornost, kajti v tedanjem razmerji bi bila neosnovana strpnost kaj opasna pregreha. Ukazati je moralo torej nemudoma strogo kaznovanje zločinca in ukreniti vsestranske priprave, da se zavratni taki napadi na potnike preprečijo.

Po vseh sosednih krajih se je proglasil poziv, da se dovoljuje znatna vsota v zlatu za ujetega živega ali mrtvega Omer-bega. Umeje se, da je takšen poziv -- za vojaštvo ukaz -- nam naklonil mnogo pôsla. Skoro vsak dan se je odposlal oddelek vojakov v Travniško okolico, zlasti tjà proti Vranduku in Busovači, kjer se je v prejšnji dôbi pogostoma potikal Omer-beg.

Večkrat tudi so nam turški ovaduhi naznanjali slučajno stanišče Omer-begovo. Takrat smo se vedno požurili, kakor smo rekli, na lov, dasi vselej brez uspeha. Taka prilika nam je bila dana dné 24. avgusta.

O pólnoči je zatrobil trobár prvega batalijona. Pol ure potem smo se zbrali že vsi in čakali pred kučo, v kateri je stanoval naš načelnik, na povelje. Prav tiho je bilo. Saj pa tudi v turških mestih po nôči vlada pravo grobno spanje. Turek, kakor pri nas kokóši, hodi z mrakom vred v bivališče svoje in se potem ne prikaže več iz njega.

Ob 1. uri tiho in hitro odrinemo iz Travnika ter mesto za hrbtom se napotimo po ozki cesti proti severo-vzhodu, nam na čelu voditelj Bošnjak, izdajalec Omer-begov, katerega smo šli lovít.

Po umoru Peroda se je prikazoval Omer-beg le redkokrat nepoznanim ali nezaupnim osebam. Potikal se je največ v gozdih »Vučje« in »Gorčevica-planine«, razpošiljal hlapce svoje v sosedne kraje po razne potrebščine in od ondot — se nam smijal. Ako ga je kakšen hlapec ovadil, izvohal je Omer-beg vselej pravočasno pretečo mu nevarnost, in ni ga bilo tihotapno mogoče zasačiti. Po tem smo sklepali, da je imel tolovajsko svojo četo dobro organizovano in dobro urejeno ogleduštvo. Prevažen pôsel je moral biti, da je šel beg sploh med ljudi, ali da je osobno pohodil mnoga svoja posestva.

Takó n. pr. prikazal se je Omer-beg dné 24. avgusta na svojem posestvu v vási Dolglod, kjer je imel jako lépo in prostorno letovišče. To opazivši óni Bošnjak, kažipot naš, hití na moč v Travnik, da bi ovadil Omer-bega. In dasi je vas Dolglod nad pet ur hodâ od Travnika, poročal nam je ustno že tisti večer o glasovitem morilci laškega konzula.

Kakor sem povédal, zbrali smo se tudi v tisti nôči in ob 1. uri popólunoči se napotili lovít Omer-bega. Korakali smo po ozkih stezicah, skrivaje se v samotnih krajih, tjâ proti Dolglodu. Solnce je po dnevi kâj močno pripekalo in korakanje je bilo tem mučnejše, ker se nam ni dovolilo čisto nič prestanka. Dospeli pa smo v obližje vasí šele okoli 1. ure popóludne. Dolglod leží na pobočji hriba ob obeh stranéh ceste, katera ga delí v górenjo in v spodnjo stran. Obkolili smo vas zajedno od vseh stranij in na znamenje bataljonskega trobárja udarili po nji. Brez upora pridemo do srede vasí, ali tu ostrmimo videči stotnijo 79. pehótnega polka, katera se baš odpravlja na odhod domóv. Ta stotnija je prišla tu-sem iz Sarajeva nabirat kónj za vojaške potrebe, ne da bi imela kâj pojma o tem, kar smo nameravali mi.

Mnogo smehú je provzročila ta naključba nam in »Jelačičem«, to sevéda, največ Omer-begu, ki je o belem dnevi že davno pobegnil sredi naših vojakov. Takó je zletel ptiček iz svoje kletice nazaj v zeleni gaj, mi pa smo se nejevoljni vrnili v Travnik, kamor smo dospeli šele drugi dan o mráku.

Dné 16. septembra vrnivši se z vélike straže zjutraj domóv stopim v svojo sobo. Tu me pričakuje preljubezni tvariš poročnik S, sedaj župan v Kostanjevici na Dolenjskem. Napije mi s čašico poštenega domačega brinjevca, rekoč: »Eto! komšja, pij ga, to-le

sem ti prihranil, da tudi tebi poslužim z malim, česar imam.« — »To je drugačna duša, nego je gospod, kateri mi je nekdanj žugal z revolverjem,« rečem in zvrnem kozarček. — »Po došlem ukazu,« nadaljuje g. S, »ostaviti nam je jutri Travnik, da udarimo na Livno.« — »Hvala ti, brate, za brinjevec in za poročilo,« odgovorim, »pri Livnu se vidiva zopet in ako Bog dá in sreča junaška, napiti hočem tudi tebi, tovariš dragi, pod cesarsko na stolpu trdnjave nasajeno zastavo z dobro kapljico!«

Potem se posloviva.

Naslednjega dne zjutraj ob 6. uri se zberemo pred véliko vojašnico, opravljeni za odhod iz Travnika. Prvemu bataljonu se nakloni spremstvo provijantne kolone, namenjene za 46. pehótni polk, ki se pomika iz Sarajeva doli proti jugo-zahodu. Pot nas véde skozi Dólenji Vakuf in Bugojino do Górenjega Vakufa. Semkaj prisópe tretji dan 46. pehótni polk. Oddamo mu živež in potem se vrnemo nazaj v Bugojino.

Lepšega kraja, kakor je Bugojinska okolica, znana po imeni Skoplje, nisem še videl. Sredi širega pólja teče reka Vrbas, v kateri se tu nahaja mnogo žlahnih ríb. Zemlja je jako rodovita. Napaja jo Vrbas zbog visoko ležeče struge dovolj tudi v poletni vročini, katera pa je po navpični razredbi zmerna takó kakor zimski mraz. Ljudje, marljivi kmetovalci, so čvrsti, širokopléči in visoke rasti. Imoviti so in bivajo v ličnih, večinoma od kamenja in opeke zidanih poslopjih, dočim stanujejo prebivalci drugih krajev v nizkih kočah, narejenih od desák in tramóv do srede ometánih s cestnim blatom, med katero je vmešano malce vapna in peska. Krasno pólje je dobro obdelano in vsak košček zemlje je umno uporabljen za póljske pridelke.

V Bugojini smo našli obilico žlahnega grozdja. Za pol oke smo plačevali po jedno ‚banico‘ — jedno desetico.

Tu se je zbrala polagoma vsa druga naša brigada in dné 22. septembra za rana smo zapustili kraj. Napotili smo se po cesti na zahodu in kmalu smo v hribih. Na mnogih krajih vodi cesta med skalovjem in med strmimi pečinami. Prekoračiti nam je mnogo visokih klancev. O mráku tistega dne dospemo na Kupreško kopolje. Tu se utaborimo in počakamo par dnij, da se zberó še druge čete, iz severnih krajev proti Livnu odposlane.

Na Kupreži smo opazovali prve sledóve Krasa: na zelenih travnikih rahlo posajeno belo kamenje in sivo skalovje, na gorah široke pléše in ubogo pritlikavo grmíčje, v zatišji borovje.

Zračna toplota, katero smo uživali v Bugojini, déla bi nam tu kaj dobro, ker na Kupreški visoki planoti je brila burja nič manjša, kakor jeseni na našem Notranjskem. Dasi smo prejšnjega dné dôli v Bugojini zijali od vročine, zavijali smo se dosepevši na Kuprež prav tesnó v plašče. Dné 25. septembra smo se napotili združeni z Pistorijevo brigado in z oddelkom bosenskih kristjanov, ki so se prostovoljno udeležili naše vojske proti Turkom, dalje na Livno. A noč nas je prehitela. Ustavili smo se póleg vasíce Švica in nočili. Dné 26. septembra udarimo neposredno na trdnjavo. Kakor dné 5. in 7. avgusta, ko smo šli v bój s sovražnikom na Rogeljnem sedlu in pri Jajci, kisalo se je nam tudi danes nebó in mraz je bilo, da smo trepetali.

Pol ure pred mestom Livnom se ustavimo, da si počijemo in se okrepčamo ter pripravimo na bój. V tem se pošlje konjica na ogled v obližje trdnjave.

Krasen je bil pogled na naše ulance, ki so, kakor blisek pred húdo uro, preletávali in preskákovali globoke vreze in brêzdna, zdaj tu zdaj tam na strmi skali ustavili spretne svoje konje, da opazijo, kaj delajo sovražni Turki na severni meji trdnjave na takozvanih Črvenicah stenah.

Minil je póludan, ko pride povelje, da mora prvi bataljon Kuhn-ovcev obkoliti Livno na zgórenji severni stráni. Z brzim korakom hitimo do prvega zakotja pred trdnjavo. Tu léžemo na tla in čakamo, da načelnik bataljonov g. major K obično naznani in odredi pojedini stotniji nalogo. Šel je tjà, bliže trdnjave, da si prej ogleda prostor, na katerem bi se imel prvi bataljon razviti in v bójni red postaviti. Toda jedva se je vstašem prikazal in malo povohal sovražni smodnik, zadene ga svinčenica, katera mu obtičí v desnici. Ž njo mahaje pribeží nazaj in oddá poveljništvo stotniku S

A S se takisto ne godí bolje. Tudi njega zadene vstaška kroglja, ko se približa trdnjavi. Pomilovali smo ga, kajti on je bil pošten mož in četudi nismo uživali od njega posebnih dobrot, čislali smo ga značajnega človeka.

Potem prevzame bataljonsko poveljništvo stotnik S ter pošlje najprej tretjo in četrto stotnijo v bój.

Pri tretji stotniji je bil poročnik, ki mi je v Travniku napil s čašico brinjevca. Tudi njega je zadela kroglja. Nevarno ranjen je ostavil kmalu bojišče in v malo dnéh so ga prepeljali v bólnico v Trst. Obljube, da mu tudi jaz napijem v Livnu pod cesarsko zastavo, nasajeno na stolpu trdnjavinem, torej nisem mogel izpolniti.

Pri četrtni stotnji, ko je bil ranjen S, ostal sem jaz jedini častnik. Vêdel sem jo z brzim tekom na bojišče. Težavna je bila pot. Tla so bila posuta s tisočerimi ostrimi kameni in skálicami. Med potjo zapazi nas polkovnik Prieger, stoječ na strleči skali. Zdajci migne z rokó, da se ustavimo, in pozove mene, da grem k njemu. Dá mi ta-le ukaz: »Po došlih poročilih napravili in zaseli so vstaši tam-le zgoraj« — pokaže mi visoki vrh na severo-zahodni stráni — »dve pôljski trdnjavici. Vam s četrto stotnijo je naloga, da odtod preženete sovražnika in pozvéste, če je brigada Čikož, katera ima priti iz Dalmacije, že v obližji. Odločim Vam potem za bojišče kraj na desni tretje stotnije, katera, kakor slišite, je z močnim streljanjem že v borbi s sovražnikom.« Vračajoč se mislim si, to je težka naloga za jedno sámó stotnijo, broječo 200 móž. Polkovnikovo povelje naznamim v kratkih besedah vojakom in priporočivši jim oprezno in pozorno, ali pogumno in neustrašno udariti na sovražnika, ukažem, da mora osmína stotnije nas zaslanjati pri naskoku na trdnjavico, drugi pa da se na znamenje hitro vzdvignejo ter razviti v jedno vrsto po pečevji splezajo na vrh hriba! To se zgodi. Turki so se morali nas kaj zeló ustrašiti, ali vsaj morali so misliti, da nas je veliko več, nego nas je bilo. Plezali smo razvrščeni v rôje iz doline, kamor ni bilo videti z vrha na hribu, po strmini, in skrivaje se pod skalami že precèj visoko prišli do trdnjavice, ko nas opazijo vstaši. Ti, presenèčeni, ustrelé nekolikokrat na nas in takoj zbežé na drugi stráni po rébri dôli do mestnega ozidja, mi pa njim za petámi.

Mesto Livno broji okoli 4000 prebivalcev. Sezidano je na rébri hriba. Neposredno nad mestom proti severu vzdvigujejo se strme Črvenice stene, zvezane s širokim in visokim ozidjem, katero na vzhodu, jugu in zahodu mejí staro mesto. Na obódu stojí sedem kul, dva grada in so mestna vstopna jako velika vrata močno utrjena. Na spódnji stráni ob vznožji je prizidano novo mesto, katerega déli sezajo precèj daleč po Livanjskem polji.

Dočim v starem mestu ali v pravi trdnjavi stanujejo izključno le Turki, imajo v novem mestu kristjani svoje kočé. A tu, kar je sploh nenavadno drugod, stanujejo v posameznih, od kristjanskih bivališč objetih poslopjih tudi Turki. Da so ti posegli zunaj mesta po zemljišči za zgradbe svoje, umevno je lahko; kajti vznožje hriba, kateremu se pritika lepó poljé, ugodnejše je za človeška bivališča vselej bolj, negoli kraj ob strmem pobočji. Na Livanjskem polji se vidijo krasne pristave, v katerih imajo begi in turški vlastelini svoje dvorce in letovišča.

Na zahodni strani mesta se izliva iz široke skalnate otlíne podzemeljski tok. Od tega, mislim, dalo se je mestu ime Livno. Na izlivu se čuje med strašnim šumenjem, katero provzročujejo neštevilni, majhni slapi, votlo bobnenje izpod zemeljskih jam. Vodotoč se stisne ne daleč od izliva v ožjo strugo in čisti potok Bistrica se izvije počasi med skalami v dóljenjo plan, da napaja rodovito livanjsko poljé.

Zbog ugodne léže ima Livno lep razgled daleč po ravnini, katero na južni strani mejé Dinarske Alpe, med njimi visoki Prolog. Zaradi plodovite zemlje na livanjskem polji okróža Livno romantična okolica.

Iz nižave si poglejmo zopet zgoraj na skaloviti rébri boreče se čete. Turki so zgradili na Črvenicah stenah na zgórenji strani ozídja dve vrsti nasipov, katere so poseli.

Na štiristo korakov približavše se nas pozdravijo za nasipi čepeči in po kulah skriti vstaši z gostim streljánjem. Mi jim nismo dosti odgovarjali, kajti bila bi le potrata smodnika, da smo na skrite Turke streljali. Dal sem svoji stotnji pozneje povelje, da prav nikomur ni smeti streljati, ker se mi je dejalo, da vstaše in trdnjavo morajo ukrotiti naši topovi in da nikakor ni smeti trositi preveč smodnika. Védel sem pa tudi, da naši Kuhnovci v bóji radi ne jenjajo, kadar se jih je lotila že divja jeza in strastna poželjivost po sovražnikovi krvi.

Takó je minilo par ur brez dela, samó da smo se gledali drug drugega in da so vstaški strélci, sevéda z malim in popolnoma neuspešnim streljánjem nam nagajali, da se nismo mogli uvrstiti na krilu ob desni tretji stotnji. Toda: »aut — aut«, ukaz je dan in ta se mora zvršiti. Na povelje moje se vzdvigne ròj za ròjem in pomakne dalje. Sedaj se začinja tudi močnejše in močnejše oglašati sovražnikovo streljánje. »Nič ne dé, le dalje,« vелеvam, »da pridemo do tretje stotnije,« katera je bila ozidju že bliže nego tristo korakov. In šli smo, resnično šli počasi, kajti z brzim tekom nam ni bilo mogoče iti zaradi stoterih skalic in oglatih kamenov. Dolga, težavna je bila ta pot, ki smo jo storili v najizdatnejšem sovražnikovem ognji, vsi izpostavljeni smrtonosnim krogljam. Ali Bog nam je dal srečo. Samó trije vojaki so mi pali, ki pa niso bili težko ranjeni. Po velikem trudu dospemo do tretje stotnije. Tu zopet poléžemo na tla. Sedaj dovolim slobodno streljánje za tóliko časa, da za nami na vrhu hriba razpostavi górska baterija svoje topove ter jih naméri na kule in na nasipe.

Prej že na desno po brégu in po dolini tjà proti dalmatinski strani razposlane patrolje se vrnejo s solnčnim zahodom poročajoče, da o Čikoževi brigadi niso našle nobenega sledú. To naznanim polkovniku po ordonanci in zajedno prosim pomoči, ker bilo je nas pre-

malo, da bi posedli izdatno ves prostor od desnega krila tretje stotnije po rébri in dolini do vrha sosednega hriba in še dalje ter stražili, da nam po nóči ne uidejo vstaši iz mesta. Pošlje se nam v podkrepljenje prva stotnija.

O mráku se pomaknemo nazaj hribu na vrh. Nádejali smo se, da nas tu čaka obila hrana, katera bi nam kaj dobro dela, kajti jeli nismo ničesar od ranega jutra. Toda varali smo se! Nobena živa duša se nas ni spomnila. Kaj začeti? Jaz sem našel v torbici svoji košček kózjega sira in nekaj kruha suhorja, stotnik Str je imel jedno klobaso. Vse to razdeliva med tovariše po bratovsko. A reveži prostaki niso imeli ničesar. Po kratkem posvetovanji odločimo male oddelke, da gredó iskat drv, vode in živeža. V črni nóči se napotijo plezajoči po skalovji, po nepoznanem kraji tipaje si poti korak za korakom. Po mnogem trudu pridejo do nekoliko zapuščenih turških kuč. Iz teh strgajo nekaj desák in pod streho najdejo precejšen kupec krompirja. S tem si napolnijo žepe. Vračajoči se med potjo zadenejo na mlako, iz katere s kositarskimi kotlički zajmó vode. Okoli pólu-noči se vrnejo na vrh hriba. Tu zakurijo in spečejo krompir. Tega je bilo dovolj, da smo se nasitili vsi in vode tudi tóliko, da smo si ugasili žejo. Takó je minila noč, ne da bi bil kdo zaspal, in dasi smo sedeli ves čas pri gorišči, zmrzovali smo prav občutno. Ko napoči zora, gremo nazaj, kjer smo sinoči ostavili bojišče. Ob 7. uri zjutraj ustrelé vstaši iz grada Velika Tabija z velikim topom proti Han Prologu, odkoder je imela priti brigada Čikož. Strél je bil za nas znamenje, da so naše čete tudi na južni in zahodni stráni že blizu trdnjave.

Zdajci se vname ljut bòj; vsi turški in naši topovi bruhajo strašne projektele svoje iz brônastih žréł in pokańje pušek okoli in okoli trdnjave se razlega daleč po hribih in po livanjskem polji, vmes pa se čujejo pogosti bojni klici naših nasprotnikov »Allah-il-Allah«. Nas je bilo blizu 18.000 móž z 32 topovi. Vstaši v trdnjavi so imeli 24 topov. Koliko pa je bilo naših nasprotnikov, tega nismo mogli nikakor ceniti. A bodi kakor hoče, istina je, da bruhanje svinčenic iz 56 kovinastih žréł niso mačkine solze in da so Turki imeli dobro zasedene vse kule, obá gradóva in vse nasipe pred ozidjem in se prav po levje bíli z nami neprenehoma do pozne noči. Pehôta res ta dan ni imela veliko pôsla, saj je rekel naš vojskovodja, da trdnjavo Livno nam morajo priboriti naši »Uhaciji«, a vzdrževala je močen železen obroč okoli mesta, da niti miš ni mogla pobegniti iz trdnjave. S tem pa nikakor nečem réči, da smo držali križem roke. Naše kroglje niso bile goste, ali provzročile so mnogo škode

vstašem, zlasti ónim, ki so streljali na naše čete s topovi. Teh smo pobili mnogo. Naskakovali smo tudi nasipe pred trdnjavinim ozidjem in kule, toda brez uspeha. Vselej so nas odbili vstaši. Stotnik Str vcepil si je v glavo, véliko kulo, takozvano »Evrem kulo«, vzeti v naskoku. Odposlal je tjà prvo in četrto stotnijo. Približavše se za 150 korakov usuje se na nas tóliko svinčenic, da nismo mogli dalje in Turki so nas poslali s krvavimi glavami nazaj, odkoder smo prišli. Vender znatne škode nismo imeli. Ubili niso nobenega vojaka, ranili pa samó 14 móž.

Bòj je trajal neprenehoma ves dan. O mráku je vžgalo naše topništvo osem turških poslopij v mestu. Ta so gorela v pozno noč. Od velikega ognja so žareli daleč na okoli vrhunci in svetló je bilo na Črvenicah stenah, da smo lahko čitali vsako pisanje. Dolgo časa sem stal na skalnatem robu vrhu hriba in ogledoval strašni požar dólí v mestu. Groza me je bilo in iz srca sem pomiloval nesrečne v Livnu bivajoče kristijane, ki so trpeli zaradi slepote vstaških Turkov veliko togo.

Okoli 9. ure zvečer pride deseti strélski bataljon, da nas nadomesti in odreši dvadnevni mučni bórb. Zapustivši bojišče gremo v véliki tabor, kjer se nam dá jedí in pijače in tudi naznani, da se moramo jutri pripraviti za naskòk na trdnjavo, katerega se nam je udeležiti kot tretja — zadnja naskoška kolona.

Nebó se je jelo počasi razkrivati in od severa sem je začelo pihati. Prav pošteno je zmrzovalo in naši mokri plašči so bili kmalu takó trdí, kakor skorja. Nekaj časa smo tičali pri taborskem ognji, sušili se in greli — spredaj pekli, zadaj zmrzovali. A spanja potrebni smo ostavili ognjišče in šli na svoj prostor v véliki tabor. Polégli smo na gola tla. Telečáke pod glavo in s plašči odeti prespimo kàj sladkó to noč, dasi je ves čas burja brila prav po kraško in nam prepihala vse ude. Res, spanje je zdravo, kadar človek dobro spi, in dobro spi vsakdo po tólikem trudu, kakor smo ga imeli mi neprenehoma dva dni. Toda koliko hasne spanje v premočeni opravi na zmrzlih tleh v siloviti burji, to je jasno vsakomu.

Zjutraj, ko se prebudimo, stalo je solnce že visoko in ko se ogledamo po taboru, vidimo, da se čete šéčejo, kakor bi ne bile pred krutim sovražnikom. Tudi od ónikraj trdnjave ni slišati nobenega stréla. Jako čudna se nam je zdela ta tihota. Vprašam tovariša, ki je bil načelnik taborski véliki straži, kaj se je zgodilo, da se nikdo ne zmeni za strogo povelje o denšnjem naskoku na trdnjavo. »No!« pravi mi, »ali se ti takó malo brigaš za naše nasprotnike, da niti ne véš, da so

se po nóči že udali nam vstaši in tudi da so se morali udati na milost in na nemilost?« — »Ne, prijatelj,« odgovorim, »tega ne vém. Vzrok temu sta pretekla dva viharna dneva in nocojšnje sládko spanje, iz katerega se niti prebuditi nisem mogel.« — »No, no, verjamem ti, da te ni vznemirjalo sinočno povelje po tólikem trudu. Mene pa je skrbelo vso noč, kakšen bode denašnji dan.« »Hvala Bogú, da je takó. Sicer bi pač veliko nas sedaj že ležalo okoli trdnjave in ne vstalo nikdar več. Hvala ti za veselo novico,« rečem in grem nazaj k svoji stotnji.

Zdajci zapóje rog, da se nam je zbrati ter odriniti v trdnjavo. Zberemo se in gremo. Prvi bataljon Kuhnovcev poséde górenjo stran mesta notri za ozidjem. Tu dénemo puške v piramide, pošljemo v mesto po živež, pijačo in drva in potem si ogledamo svojo opravo ter se umijemo in osnažimo, česar nam je bilo res jako potreba.

V Livnu se nam je posrečilo, da smo ujeli zapeljivce in vstaške četovodje. Bilo jih je skupaj sedemnajst, med njimi štirje ljuti begi: brata Bušatliji, Čizmič iz Livna in Osman Bajrič iz Glamoča.

Imenovane bege je obsodilo vojno sodišče takoj drugega dné na smrt. Ostale so déli v zápor. Ko se četvórici naznani razsodba, ustraši se najhuje Bajrič, drugi pa prosijo milosti ter ponudijo znatne vsote imetja svojega za odkupnino. Toda ko se jim raztolmači, da smejo pri Bógu ne pri ljudeh upati milosti, padejo na kolena, z rokami prekrižajo prsi in vzdihujé prosijo brzega justifikovanja, da prej ko prej pridejo v raj. Odloči se jim čas usmrčenja na drugi dan popóldne ob 3. uri. Jeden Bušatlijev pa je bil silno bolan. Tega so déli v bólnico. Drugi trije so pali dné 30. septembra 1878. l. točno ob 3. uri popóldne zunaj mesta blizu frančiškanskega samostana »Gorica«.

Iz Livna smo šli proti trdnjavi Glamoč. Akoravno smo bili mesto Livno z okolico popolnoma zajeli in obkolili, vendar se je nekaterim upornikom posrečilo, najbrž prvi dan pri našem dohodu pred Livno, pobegniti iz mesta in prekoračiti precèj pusto pogorje Krug-Vrbovnik, deleče livanjsko od glamoškega poljá, in zasesti Glamoč.

Tudi Glamoč je bila v prejšnjih časih precèj močna trdnjava. To se je znalo v naših merodajnih krogih, da bode treba najbrž tudi to mesto vzeti z orožjem. V to svrho je bila določena naša górska brigada. Dné 1. oktobra odrinemo iz Livna proti zapadu in krenemo pri selu Priluka po silno zanemarjenem, po angleških inženirjih narejenem poti proti severu.

Prekoračivši podnožje Malega Cincara dospemo v prijazno, od juga proti severu se raztezajočo dolino, imenovano glamoško pólje

Prvo selo, katero ugledamo, bil je prijazni Dolac. Tu nam zaveni zaželeno znamenje, da imamo jedno uro počitka. Tukaj se utaborimo — in ko nam je smeti vsakemu po svojih opravkih — léžem jaz na malem, po jutranjem solnci prijetno ogrétem holmci. Sluga zapali nekoliko nabrane suhljádi in pristavi majhno bakreno posodo, napolnjeno z vodo ter mi kuha kavo. Jedva se pojavi prvi dim, prikaže se mladenič in preprosto priklonivši se pozdravi me z običnim: »Dobar dan, gospodine! Kako si ti?«

»Bog daj — dobro«, odgovorim.

Takó se prične obično vsak razgovor med Bošnjaki samimi in s tujci.

»E, lepo, gospodine,« povzame nepoznanec moj, »da ste prišli, koje jesmo dugo već vremena dočekivali. Lepa tvoja kabanica (plašč). A koliko, molim, stane?«

»Pet stotinah banica,« odgovorim kratko.

»Joj, dragi, toliko novaca neima sva Bosna,« čudi se junak.

»Imaš malu puškicu! — To lepo!« in pri tej priliki me jame otipavati in preiskavati, dal si je tudi žépnicó pokazati. Sedaj vzamem zemljevid iz torbice in ga vprašam:

»Ono selo tamo jest Dolac?«

»Jest, gospodine,« odgovorí mi gòst.

»I ovo selo tamo zove se Kučani?«

»Tako jest, dragi gospodine!«

»Pred gradom imade ‚Han‘, koji se zove ‚Han vrba‘?«

»Da, gospodine,« bil je odgovor, pri čemer pa je bil prijatelj vedno bolj iznenádejan.

»Jeli ona gora tamo »Mali Cincar?« vprašam ga še.

»Istinito; a od kuda ti znaš, dragi gospodine?« začudi se močno mladi Turek.

Predno mu odgovorim, počne na vse grlo klicati imena svojih sovaščanov: »Ivo, Djuro, Marko! Ajdi onamo; gospodine znade sve on znade i to, koliko imaš novaca u kući!«

Srčno sem se moral smijati preprostemu mišljenju te izredne prikazni, rad bi se z mladeničem in tovariši njegovimi še pomenkoval delj, toda zdaj zapôje trobente glas »Naprej«, in poslovim se. Nehoté se ozrem še jedenpot za zanimivo, preprostemu kraju primerno prikaznijo in še dandanes mi je ta ravnodušni sin prirodn v živem spominu.

Napotili smo se dalje, nočili smo blizu vasí Vidimlje in drugi dan dospeli do Glamoča. Trdnjava se je nam udala brez bôja. Omenjam le, da smo bili v Glamoči samó dva dni, in da sem imel prvi

dan službo na taborski véliki straži, kjer je bilo takó silno mraz, da vso noč nisem čutil nóg.

V Glamoči smo pustili za posadko deseti strélski bataljon, mi drugi smo se vrnili v Livno, odkoder smo poslali nekatere stotnije v bližnje vasi.

V Livnu sem bival do dné 4. novembra. Življenje tu je bilo jako jednolično. Razven opravil na mnogobrojnih stražah nismo imeli nobe-nega pôsla.

Dné 4. novembra preseli se prvi bataljon 17. pehôtnega polka v Glamoč, da nadomesti deseti strélski bataljon, mene pa pošljejo v Vidimlje, kjer je bila prometna vojaška postaja med Livnom in Glamočem. Tu sem bil načelnik postaji in pripadala mi je važna naloga, da sem posredoval med vojaškim oblastvom v Glamoči in med selskimi knezi z glamoškega pólja. Pôsla je bilo dôkaj in često sem sklicával kneze v svojo kočo, kjer smo imeli obravnave o raznih predmetih. Turški knezi, ki so mi kàj malo zaupali, privajali so redno vsak svojega hlapca s seboj, katerega so postavili pred duri moje za stražnika, kajti bali so se, da bi se ne zgodilo kàj žalega. Bili so kàj trdovratni možje, zlasti kadar sem zahteval, da morajo storiti seljánje to ali óno brezplačno. Nasprotno so bili drage volje storiti vse, kar sem naročil za dobro plačo. Stanoval sem v »beg Cacanovi kući« in imel slamnato svojo posteljo v prvem nastropji na tleh tik skromnega okenca. Koča je bila samó za polovico z deskámi krita, drugo polovico strehe je odnesel jug — tam ga imenujejo »jugovina«. — Jugovina je bila takó močna, da nas je pogostoma prebujala iz spanja. Takó se je gugala koča, da sem čestokrat zgrabil za železno mréžo na oknu, bojé se, da ne izgubim pod sabo tâl.

Ne dolgo potem, ko sem zapustil Vidimlje, čital sem novíco, da se je porušilo to poslopje.

Dné 26. novembra so me izpustili iz vojaške službe in vrnil sem se čez Livno, Sinj, Splet in Trst domóv v Ljubljano, kamor sem dospel dné 2. decembra l. 1878. v veliko veselje rodbine svoje.

Letos, kakor sem omenil v začetku, praznovala se je desetlétnica okupacije Bosne in Hercegovine dostojno po vsi širji domovini. Kdo pa mi more očitati, če sem doslej po časopisih zaman iskal poročila, kakó se je spominjal 17. pehôtni polk ónih burnih časov? —

Pehôtni polk šte. 17. zvršil je tam dôli nalogo, važno, da jo lahko vpiše z zlatimi črkami v zgodovino svojo, dokaz temu tudi, da je pre-svetli naš cesar med pehôtnimi polki njemu podelil največ odlikovánj.

V Ljubljani meseca oktobra 1888. l.

